

Obsecramus itaque Dei plebem, gentem sanctam, ut ecclesiasticis institutis pressius adhaerescat. Priscarum enim abrogatio traditionum sensim introducta, tanquam si ab aedificio paulatim subtrahantur lapides, structuram omnem cito diruit. Faxit Deus ut firmi, stabiles et immoti maneamus, supra firmam petram fundati, quae Christus est: quem decet gloria, honor et adoratio cum Patre et Spiritu sancto, nunc, et per infinita saecula saeculorum. Amen.

Α Δυσωποῦμεν δὲ καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ λαόν, τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀντέχεσθαι παραδόσεων. Ἦ γὰρ κατὰ σμικρὸν τῶν παραδεδομένων ἀφαιρέσεις, ὡς ἐξ οἰκοδομῆς λίθων, ὅσῃ τὸν ἅπασαν τὴν οἰκοδομὴν καταρρήγνυσιν. Εἴη δὲ ἡμᾶς ἐδραίους, ἀκαμπεῖς, ἀκλονήτους διαμένειν, ἐπὶ πέτρᾳ ὄχυρᾷ ἐστηριγμένους, ἧτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ᾧ πρέπει δόξα, καὶ τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑΒΑΛΛΟΝΤΑΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ.

S. JOANNIS DAMASCENI

ORATIO II

ADVERSUS EOS QUI SACRAS IMAGINES ABJICIUNT.

1. Poscenti veniam ignoscite, domini mei, et a me inutili minimoque Dei famulo explicatioris veritatis verba suscipite. Non enim gloriae captandae studio, vel, ut aliquid esse videar (Deus testis est), sed veritatis accensus zelo, ad dicendum accessi. In hoc enim salutis meae spem collocavi, et cum eo obviam me Christo Domino iturum spero, ardentique prorsus studio desidero; meam hanc aemulationem ipsi offerens in expiationem eorum quae inique egi. Nam qui a Domino quinque talenta acceperat, alia quinque quae lucratus fuerat, obtulit²⁴; et qui duo, totidem; qui vero unum acceperat, cum illud quod in terram foderat, sine emolumento protulisset, servus malus audiens, in exteriores tenebras detrusus est. Atqui id quidem, ne mihi contingeret veritus, Domini jussis obsequor, et sermonis talentum quod mihi ab ipso commissum est, apud vos prudentes mensarios depono, ut cum Dominus meus advenerit, multo illud animarum fenore auctum, meque fidelem servum inveniat, et in optatissimum suavissimumque gaudium suam introducat. Mihi itaque attentas aures praebete: expansis eordium mensis, sermonem meum excipite, verborumque meorum vim aequo sinceroque animo pensate. Quin ut alteram hanc pro imaginibus dissertationem scriberem, mihi suggesserunt quidam Ecclesiae filii et alumni; quia intelligentiam prioris multi satis assecuti non essent. Quamobrem hoc item mihi velim condonate, obedientiae munia obeunti.

α'. Δότε συγγνώμην· αἰτοῦντι, δεσπόται μου, καὶ δέξασθε πληροφορίας λόγον, παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀχρείου καὶ ἐλαχίστου δούλου τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Οὐ γὰρ δόξης ἕνεκεν, ἢ φανητισμοῦ πρὸς τὸ λέγειν ὄρησα· Θεὸς μάρτυς· ἀλλὰ ζήλω ἀληθείας. Αὐτὸν γὰρ μόνον ἐλπίδα σωτηρίας κέκτημαι, καὶ σὺν αὐτῷ ὑπαντῆσαι τῷ Δεσπότη Χριστῷ, ἐλπίζω καὶ εὐχομαι, τοῦτον αὐτῷ προσφέρων, τῶν ἀτόπως μοι πεπλημμελημένων γενέσθαι ἐξίλασμα· ὁ μὲν γὰρ τὰ πέντε τάλαντα παρὰ τοῦ Δεσπότου λαθὼν, ἕτερα πέντε κερδήσας, προσήγαγε· καὶ ὁ τὰ δύο, ἰσάριθμα δύο. Ὁ δὲ τὸ ἐνεὶληφώς, κατορύξας, καὶ ἄκαρπον τοῦτον προσαγαγὼν, πονηρὸς δούλος ἀκούσας, εἰς τὸ ἐξώτερον κατακέκριται σκότος. Ὅπερ ἐγὼ μὴ παθεῖν ὑφορώμενος τῷ Δεσποτικῷ ὑπέικω προστάγματι, καὶ τὸ δεδομένον μοι παρ' αὐτοῦ τοῦ λόγου τάλαντον, ὑμῖν παρατίθημι τοῖς φρονίμοις τραπεζίταις· ὅπως ἐλθὼν ὁ Κύριός μου, εὖροι πολυπλασιαζόμενον, καὶ τόκον καρποφοροῦν ψυχῶν, καὶ δούλον πιστὸν εὐρὼν, εἰσαγάγη με εἰς τὴν πεποθημένην μοι γλυκυτάτην χάραν αὐτοῦ. Ἀλλὰ δότε μοι οὖς ἀκρόασεως, καὶ τὰς τραπέζας τῶν καρδιῶν ἀναπετάσαντες, δέξασθέ μου τὸν λόγον, καὶ εἰλικρινῶς διακρίνατε τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν. Δεύτερον δὲ τοῦτον τὸν λόγον περὶ εἰκόνων συνέταξα. Τινὲς γὰρ τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας ὑπέθεντό μοι τοῦτο ποιῆσαι, διὰ τὸ μὴ πάνυ εὐδιάγνωστον τοῖς πολλοῖς τὸν πρῶτον εἶναι· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ σύγγνωτέ μοι, ὑπακοὴν ἐκπληρώσαντι.

²⁴ Matth. xxv, 20.

β'. Ἔθος ἐστίν, ὡ ἀγαπητοί, τῷ φθονερῷ καὶ ἀρ-
χεκάκῳ ὄφει, τῷ διαβόλῳ φημί, πολυτρόπως πολε-
μεῖν τῷ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλαστουργηθέντι ἀνθρώ-
πῳ, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων τὸν αὐτοῦ κατεργάζεσθαι
θάνατον. Εὐθύς μὲν γὰρ ἐν ἀρχῇ ἐλπίδα καὶ ἐπιθυ-
μίαν θεώσεως αὐτῷ ἐνέσπειρε, καὶ δι' αὐτῆς, εἰς τὸν
τῶν ἀλόγων κατήγαγε θάνατον· οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ
αἰσχροῖς καὶ ἀλόγοις ἡδοναῖς πολλάκις αὐτὸν ἐδε-
λέασε. Πόσον δὲ τὸ μέσον θεώσεως, καὶ ἀλόγου ἐπι-
θυμίας! Καὶ ποτὲ μὲν, εἰς ἀθεότητα ἤγαγε, καθὼς
φησὶν ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ· « Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ
αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός. » Ποτὲ δὲ εἰς πολυθεΐαν· καὶ
ποτὲ μὲν, μηδὲ τὸν φύσει Θεὸν προσκυνεῖν ἔπεισε·
ποτὲ δὲ, δαίμοσιν· ἔτι δὲ, οὐρανῷ τε καὶ γῆ, ἡλίῳ
τε καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστρασι, καὶ τῇ λοιπῇ κτίσει,
μέχρι καὶ κνωδάλων καὶ ἔρπετων προσκυνεῖν παρ-
εσκεύασεν. Ὁμοίως γὰρ ἔστι χαλεπὸν, καὶ τὸ τοῖς
τιμίαις τὴν ὀφειλομένην μὴ προσάγειν τιμὴν, καὶ τὸ
τοῖς ἀτίμοις τὴν μὴ προσήκουσαν ὑπερβάλλουσαν
προσάπτειν δόξαν. Πάλιν, τινὰς μὲν συνάναρχον τῷ
Θεῷ τὴν κακίαν λέγειν ἐδίδαξε. Τινὰς δὲ, αἴτιον τῆς
κακίας τὸν φύσει ἀγαθὸν Θεὸν ὁμολογεῖν ἐξηπάτησε·
καὶ οὓς μὲν, μίαν φύσιν, καὶ μίαν ὑπόστασιν τῆς
θεότητος ἀφρόνως λέγειν ἐπλάνησεν· οὓς δὲ, τρεῖς
φύσεις καὶ τρεῖς ὑποστάσεις ἀθέσμως σέθειν ἐνόθευ-
σε· καὶ τισὶ μὲν, μίαν ὑπόστασιν καὶ μίαν φύσιν
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας
Τριάδος, τισὶ δὲ δύο φύσεις, καὶ δύο ὑποστάσεις τοῦ
αὐτοῦ δοξάζειν ὑπέθετο.

qui unus est ex sancta Trinitate, velut personam unam, sic unam naturam esse existimarent; allis
denique uti duplicem in eo naturam, ita duplicem quoque personam esse arbitrarentur.

γ'. Ἡ δὲ ἀλήθεια, μέσην ὁδὸν βαδίζουσα, πάντα
ταῦτα ἀπαρνεῖται τὰ ἄτοπα, καὶ διδάσκει, ἕνα Θεὸν
ὁμολογεῖν, μίαν φύσιν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι, Πατρὶ
καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι· τὴν δὲ κακίαν, οὐκ
οὐσίαν, ἀλλὰ συμβεβηκὸς φησὶν, ἐννοιάν τινα, καὶ
λόγον, καὶ πρᾶξιν παρὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ
ἐννοεῖσθαι, καὶ λέγεσθαι, καὶ πράττεσθαι· τὴν ὑπ-
αρξιν ἔχουσαν, καὶ ἅμα τῷ παύσασθαι ἀφανιζομένην.
Ἐτι δὲ καὶ τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος τὸν Χριστὸν,
δύο φύσεις κηρύττει, καὶ μίαν ὑπόστασιν.

δ'. Ἀλλ' ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς, καὶ τῆς σωτηρίας
τῶν ἀνθρώπων πολέμιος δαίμων, καὶ φθαρτῶν ἀνθρώ-
πων, καὶ πετεινῶν, καὶ κνωδάλων, καὶ ἔρπετων εἰ-
κόνας ποιεῖν, καὶ ταύταις ὡς θεοῖς προσκυνεῖν, οὐ
μόνον τὰ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ· πολλά-
κις πλανήσας, νῦν εἰρηνεύουσαν τὴν τοῦ Χριστοῦ
Ἐκκλησίαν συνταράξει σπουδάζει, διὰ χειλέων ἀδί-
κων, καὶ γλώσσης δολίας, λόγοις θείοις τὴν κακίαν
παραρτύων, καὶ ταύτης τὸ ἄσχημον καὶ σκοτεινὸν
εἶδος ἐπικαλύπτειν πειρώμενος, καὶ τὰς καρδίας
τῶν ἀστηρίκτων σαλεύειν ἐκ τῆς ἀληθοῦς καὶ πα-
τροπαραδότου συνηθείας. Ἀνέστησαν γὰρ τινες λέ-
γοντες, ὡς οὐ δεῖ εἰκονίζειν καὶ προτιθέσθαι εἰς θεω-
ρίαν, καὶ δόξαν, καὶ θαῦμα, καὶ ζῆλον, τὰ τοῦ Χρι-
στοῦ σωτήρια θαύματα, καὶ τὰς τῶν ἁγίων ἀνδραγα-

2. Invidi serpentis, omniumque malorum aucto-
ris hic mos est, dilectissimi, ut ad imaginem Dei
formatum hominem modis variis impugnet, mor-
temque ipsi contrariis artibus inferat. In ipso
siquidem rerum exordio spem illi et cupiditatem
affectandæ divinitatis inspiravit, per quam eum
331 in brutorum animantium mortem pertraxit :
ipsum quoque impuris belluinisque voluptatibus
deceptum sæpius illexit. Porro quam immanis illa
distantia divinitatem inter et brutam libidinem !
Aliquando quidem ei persuasit, ut Deum abnega-
ret. Ait enim Dei parens David : « Dixit insipiens
in corde suo : Non est Deus ²⁵. » Tum etiam ho-
minem, ut plures deos coleret, adduxit : quando-
que autem, ut ne illi quidem qui natura Deus est,
procideret, persuasit : interdum ut dæmones ip-
sos adoraret, ac præterea cælum et terram, solem
et lunam, stellasque, omnem denique creaturam,
nequidem animantibus ipsis et reptilibus exceptis.
Neque enim dissimilis est flagitii honorem iis non
exhibere, quæ ejus digna sunt, ac nullius pretii
rebus, minime congruentem immodicamque glo-
riam tribuere. Aliis Deum, qui suapte natura bo-
nus est, esse auctorem mali. Nonnullos in hunc
errorem adduxit, ut personam unam in deitate,
perinde atque naturam unam insane prædicarent.
Quosdam ita decepit, ut non tres personas modo,
verum etiam tres naturas nefarie colerent. Sug-
gessit aliis ut unam Jesu Christi Domini nostri,

unam, sic unam naturam esse existimarent; allis
denique uti duplicem in eo naturam, ita duplicem quoque personam esse arbitrarentur.

3. At veritas media via incedens, omnia isthæc
absurda et falsa reprobatur; docetque nos, ut Deum
unum cōsisteamur, naturam unam in tribus hypo-
stasibus, Patre et Filio et Spiritu sancto : malum
vero substantiam non esse, sed accidens, sive
quamdam cogitationem, sermonem et actionem a
Dei lege recedentem; cujus existentia in hoc po-
sita sit, quod cogitetur, dicatur et agatur, ut
simul hac cessatur, esse prorsus desinat. Ad hæc,
Christum, unum de sancta Trinitate, duabus na-
turis constare, unamque personam esse prædicat.

4. Cæterum diabolus, veritatis inimicus, homi-
numque salutis hostis, cum non gentes modo, sed
et ipsosmet filios Israel sæpe decepisset, ut cor-
ruptibilium hominum, volucrum, belluarum et
serpentium conderent imagines, quas tanquam deos
adorarent ²⁶; nunc Ecclesiam Christi tranquilla
pace fruentem his artibus perturbare nititur, ut
labiis iniquis et lingua dolosa eloquiis divinis ma-
litiæ aspergens, deformi atque tenebricosa hujus
obvelata facie, infirmorum animos a vera quam
Patres instituerunt, consuetudine abducat. Non-
nulli siquidem surrexerunt, qui asserant ea, quæ
pro nostra salute a Christo mirabiliter, et a sanctis
fortiter adversus diabolum gesta sunt, imagi-
nibus pingenda non esse, quæ contemplerur, vene-

²⁵ Psal. xv, 1. ²⁶ Rom. i, 23; Ezech. viii, 10.

remur, admiremur et imitemur. Quis porro cognitione divina et spirituali intelligentia imbutus, id suggerente diabolo non cognoscat inventum? Ille enim eladem ignominiamque suam palam traduci quam ægerrime patitur, nec Dei sanctorumque gloriam picturis celebrari.

5. In errore quidem versaremur, si vel invisibilis Dei conficeremus imaginem; quoniam id quod corporeum non est, nec visibile, nec circumscriptum, nec figuratum, pingi omnino non potest. Impie rursum ageremus, si efformatas a 332 nobis hominum imagines deos esse arbitraremur, eisque tanquam diis divinos honores tribueremus. At nihil horum prorsus admittimus. Sed posteaquam Deus pro ineffabili bonitate sua, assumpta carne, in terris carne visus est, et cum hominibus conversatus est²⁷; ex quo naturam nostram, corpulentamque crassitiam, figuram item, et colorem carnis suscepit, nequaquam aberramus, cum ejus imaginem exprimimus. Formam enim ipsius videre desideramus. Nam ut ait Apostolus: « Videmus per speculum, et in ænigmate²⁸. » Porro imago speculum est et ænigma, corporis nostri spissitudini conveniens. Quantumlibet enim mens nostra laboret, ea tamen, quæ corporea sunt, nequaquam valet transilire.

6. Apage te, invide diabole. Invides nobis quod Domini nostri contuemur effigiem, per quam sanctitatem adipiscamur; quod salutiferos ipsius cruciatus inspiciamus, demissionem admiremur, miracula contemplemur, ejusque divinitatis potentiam laudemus. Sanctis invides quem Deus ipsis contulit honorem, descriptamque eorum fortitudinem et fidem æmulemur. At tibi non obsequimur, invide dæmon, hominumque osor. Audite, populi, tribus, linguæ, viri, mulieres, pueri, senes, adolescentes, infantes, gens sancta Christianorum: Si quis evangelizaverit vobis præter id quod Ecclesia catholica a sanctis apostolis, Patribus et conciliis acceptum, ad hunc usque diem servavit, aures ne præbeat; neve serpentis suadelam excipiatis, quemadmodum olim excepit Eva, ex quo mortem consecuta est²⁹. Licet angelus, licet imperator, evangelizet vobis, præter id quod accepistis, aures ocludite. Eo quippe abstinerim modo, quod subdit Apostolus, *Anathema sit*³⁰, quando emendationis exspectandæ locus est.

7. Cæterum hi qui Scripturæ sensa minime scrutantur, objiciunt, per Moysen legislatorem præcepisse Deum: « Ne feceris ullam similitudinem eorum, quæ in cælo, quæve in terra sunt³¹. » Et per prophetam David: « Confundantur omnes qui adorant sculptilia; qui gloriantur in simulacris suis³² » aliaque multa his similia. Quæcunque enim vel ex divina Scriptura, vel ex sanctis Patribus protulerint, ad eundem modum intelligenda veniunt.

8. Quid ad hæc dicemus? Quid aliud, nisi id quod dictum a Domino est Judæis? « Scrutamini Scri-

pturam, ut sciamus quæ voluntas Domini sit in nobis. » **A** θείας κατά τοῦ διαβόλου. Καὶ τίς ἔχων γινώσκει θεῖαν καὶ σύνεσιν πνευματικὴν, οὐκ ἐπιγινώσκει, ὅτι ὑποβολὴ τοῦ διαβόλου ἐστίν; Οὐ θέλει γὰρ τὴν ἡτταν καὶ τὴν αἰσχύνην αὐτοῦ δημοσιεύσθαι, οὐδὲ τὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ δόξαν ἀνάγραφτον γίνεσθαι.

ε'. Εἰ μὲν γὰρ τοῦ ἀοράτου Θεοῦ εἰκόνα ἐποιούμεν, ὄντως ἡμαρτάνομεν. Ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀσώματον, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀπερίγραφτον, καὶ ἀσχημάτιστον εἰκονισθῆναι. Καὶ πάλιν· εἰ ἐποιούμεν εἰκόνας ἀνθρώπων, καὶ ταύτας θεοὺς ἡγούμεθα, καὶ ὡς θεοὶς ἐλατρεύομεν, ὄντως ἡσεβοῦμεν. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ποιούμεν. Θεοῦ γὰρ σαρκωθέντος, καὶ ὀφθέντος ἐπὶ γῆς σαρκί, καὶ ἀνθρώποις συναναστραφέντος, δι' ἄφατον ἀγαθότητα καὶ φύσιν, καὶ πάχος, καὶ σχῆμα, καὶ χρῶμα σαρκὸς ἀναλαβόντος, τούτου τὴν εἰκόνα ποιῶντες, οὐ σφαλόμεθα. Ποθοῦμεν γὰρ αὐτοῦ ἰδεῖν τὴν χαρικτῆρα· ὡς γὰρ φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, « Ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι νῦν βλέπομεν. » Καὶ ἡ εἰκὼν δὲ, ἐσοπτρὸν ἐστὶ καὶ αἰνίγμα, ἀρμόζον τῇ τοῦ σώματος ἡμῶν παχύτητι. Πολλὰ γὰρ κάμνων ὁ νοῦς, οὐ δύναται ἐκθῆναι τὰ σωματικά.

Quantumlibet enim mens nostra laboret, ea tamen, quæ corporea sunt, nequaquam valet transilire.

ς'. Ὡ ἀπὸ σοῦ, φθονερὲ διάβολε, φθονεῖς ἡμῖν ἰδεῖν τὸ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν ὁμοίωμα, καὶ δι' αὐτοῦ ἀγασθῆναι, καὶ ἰδεῖν αὐτοῦ τὰ σωτήρια πάθη, καὶ θαυμάσαι αὐτοῦ τὴν συγκατάβασιν, καὶ θεωρεῖν αὐτοῦ τὰ θαύματα, καὶ δοξάζειν αὐτοῦ τὴν τῆς θεότητος δύναμιν. Φθονεῖς τοῖς ἁγίοις τῆς παρὰ Θεοῦ δεδομένης αὐτοῖς τιμῆς. Οὐ θέλεις ὄραν ἡμᾶς τὴν αὐτῶν δόξαν ἀνάγραφτον, καὶ ζηλωτὰς γίνεσθαι τῆς αὐτῶν ἀνδρείας καὶ πίστεως. Οὐ πειθόμεθά σοι, δαίμον φθονερὲ καὶ μισάνθρωπε. Ἀκούσατε λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι, ἄνδρες, γυναῖκες, καὶ παῖδες, πρεσβύται, νεανίσκοι τε καὶ νήπια, τὸ ἔθνος τῶν Χριστιανῶν τὸ ἅγιον· εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ἢ παρέλαθεν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Πατέρων, καὶ συνόδων, καὶ μέχρι τοῦ νῦν διεφύλαξε, μὴ ἀκούσητε αὐτοῦ, μηδὲ δέξησθε τὴν συμβουλήν τοῦ ὄφρατος, ὡς ἐδέξατο Εὐα, καὶ ἐτρύγησε θάνατον. Κἂν ἄγγελος, κἂν βασιλεὺς εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ἢ παρελάβετε, κλείσατε τὰς ἀκτᾶς· ὅκνω γὰρ τέως εἰπεῖν, ὡς ἔφη ὁ θεὸς Ἀπόστολος, Ἄνάθεμα ἔστω, ἐκδεχόμενος τὴν διόρθωσιν.

ζ'. Ἄλλὰ λέγουσιν, οἱ μὴ ἐρευνῶντες τὸν νοῦν τῆς Γραφῆς, ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς διὰ Μωϋσέως τοῦ νομοθέτου· « Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ. » Καὶ διὰ Δαβὶδ τοῦ προφήτου· « Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἕτερα. Ὅσα γὰρ ἐκ τῆς θείας Γραφῆς καὶ ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων προενέγκωσι, τῆς αὐτῆς ἐννοίας εἰσὶ.

η'. Τί οὖν ἡμεῖς φάμεν πρὸς ταῦτα; τί ἄλλο, εἰ μὴ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῖς Ἰουδαίοις εἰρημένον·

²⁷ Baruch. iii, 58. ²⁸ I Cor. xiii, 12. ²⁹ Gen. iii, 4 seqq. ³⁰ Galat. i, 5. ³¹ Exod. xx, 4. ³² Psal. xcvi, 7.

Ἐρευνάτε τὰς Γραφάς; Καὶ ἡ γὰρ ἡ τῶν Γραφῶν Ἐρευνα. Ἄλλ' ἐνταῦθα νουνεχῶς προσέχετε. Ἄδύνατον, ὦ ἀγαπητοί, Θεὸν ψεύσασθαι. Εἷς γὰρ ὁ ἐστὶ Θεὸς, εἷς νομοθέτης Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ὁ πάσαι λαλήσας πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐν τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ. Προσέχετε τὸν νοῦν μετὰ ἀκριβείας· οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος ἐστὶ· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ Παύλου τοῦ ἀγίου ἀποστόλου ἀπεφώνησε, « Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις. » Ὅρα ὅτι πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐλάλησεν ὁ Θεός. Ὡς περὶ γὰρ ἐπιστήμων ἰατρὸς οὐ τὸ αὐτὸ εἶδος πᾶσι δίδωσιν, οὐδὲ πάντοτε, ἀλλ' ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἕξιν παρέχει τὸ φάρμακον, διακρίνων, καὶ χώραν, καὶ νόσον, καὶ καιρὸν, καὶ ἡλικίαν· καὶ τῷ μὲν νηπίῳ, ἕτερον, τῷ δὲ τελείῳ κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἕτερον· ἄλλο τῷ ἀσθενεῖ, καὶ ἄλλο τῷ ὑγιαίνοντι, καὶ ἐκάστῳ τῶν ἀσθενούντων, οὐ τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἕξιν καὶ τὴν νόσον· καὶ ἄλλο τῷ θέρει, καὶ χειμῶνι ἕτερον, μετοπώρῳ τε καὶ ἔαρι, καὶ ἐν ἐκάστῳ τόπῳ κατὰ τὴν τοῦ τόπου ἐπιτηδειότητα· οὕτω καὶ ὁ ἀριστὸς τῶν ψυχῶν ἰατρὸς, τοῖς ἐτι νηπίοις, καὶ ἀβήρωστοῦσι τὴν πρὸς εἰδωλολατρείαν νόσον, καὶ τὰ εἰδῶλα θεοῦς ἡγουμένους, καὶ ὡς θεοῖς αὐτοῖς προσκυνοῦσιν, καὶ ἀθετοῦσιν τὴν τοῦ Θεοῦ προσκύνησιν, καὶ τὴν αὐτοῦ δόξαν τῇ κτίσει προσάγουσιν, ἀπηγόρευσε τοῦτο ποιεῖν. Θεοῦ μὲν γὰρ τοῦ ἀσωμάτου, καὶ ἀοράτου, καὶ ἀύλου, καὶ μήτε σχῆμα, μήτε περιγραφῆν, μήτε κατάληψιν ἔχοντος, ἀδύνατον ποιεῖν εἰκόνα. Πῶς γὰρ τὸ μὴ ὄραθὲν εἰκονισθῆσεται; Θεὸν δὲ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο. Καὶ, « Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται, » ἔφη ὁ Θεός.

ἦ. Ὅτι δὲ τοῖς εἰδώλοις ὡς θεοῖς προσεκύνουν, ἀκουε τί φησιν ἡ Γραφή ἐν τῇ Ἐξόδῳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὅτε ἀνῆλθε Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, καὶ ἐχρόνισε προσεδρεύων τῷ Θεῷ, λαβεῖν τὸν νόμον, ὅτε ἐπανεστή ὁ ἀγνώμων λαὸς Ἀαρὼν τῷ τοῦ Θεοῦ θεράποντι, λέγοντες· « Ποίησον ἡμῖν θεοῦς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος ὁ Μωϋσῆς, οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν αὐτῷ. » Εἶτα ὅτε περιεῖλον τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν αὐτῶν, καὶ ἐχώνευσαν, καὶ ἔφαγον, καὶ ἔπιον, καὶ ἐμεθύσθησαν ὑπὸ τε τοῦ οἴνου καὶ τῆς πλάνης, καὶ ἤρξαντο παίζειν, ἐν ἀφροσύνῃ λέγοντες· « Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραὴλ. » Ὅρα, ὅτι θεοῦς εἶχον τὰ εἰδῶλα, ἅτινα δαιμόνων ἦσαν κατοικητήρια; καὶ ὅτι τῇ κτίσει ἐλάτρευον παρὰ τὸν Κτίσαντα; Καθὼς φησι καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· « Οἵτινες ἠλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ

pturas³². » Laudabilis quippe est Scripturarum perscrutatio. Sed hic diligenter animi attendite. Impossibile est, dilectissimi, mentiri Deum³³. Unus porro Deus est, unus Veteris et Novi Testamenti legislator, qui multifariam multisque modis olim locutus est patribus in prophetis, et in novissimis temporibus in Filio suo unigenito. Vestrum sensum adhibete. Non mea verba sunt, sed quæ Spiritus sanctus per sanctum Apostolum effatus est : « Multifariam multisque modis olim loquens Deus patribus in prophetis³⁴. » Considera Deum multifariam multisque modis locutum esse. Sicut enim peritus medicus non omnibus, nec semper idem remedii ministrat genus, sed tum regionis, tum morbi, tum temporis, tum ætatis habita ratione medicinam præbet : atque alia quidem ratione infantem curat, alia virum ætate provectorum, ægrotantem alia, alia denique sanum, nec ægrotis omnibus eodem medetur modo, sed status ac valetudinis rationem init, ut aliud quidem æstate medicamentum asserat, aliud hieme, alterum vere, autumno alterum, aliud demum pro locis singulis secundum regionum discrimina : consimiliter optimus animorum medicus, infantibus adhuc et idolatriæ morbo laborantibus, qui, cum simulacra deos esse arbitrarentur, et tanquam deos adorarent, debitam Deo reverentiam, gloria ipsius ad creaturam translata, denegabant, imaginibus interdixit. Enimvero Dei qui est incorporeus, invisibilis, a materia remotissimus, figuræ expers, incircumscriptus, et incomprehensibilis, imago nulla fieri possit. Nam quomodo illud quod in aspectum non cadit, imago repræsentarit ? Deum autem nemo vidit unquam : unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit³⁵. » Et, « Nemo videbit faciem meam, et vivet³⁶, » ait Deus.

8. Porro quod simulacra tanquam deos coluerint, audi quid narret Scriptura in Exodo (id est in exitu) filiorum Israel, quando Moyses in montem Sinai ascendit, ibique sedens cum Deo commoratus est, ut legem acciperet : quando, inquam, ingratus populus adversus Aaron insurgens, dixit : « Fac nobis deos qui nos præcedant. Moysi enim huic viro ignoramus quid acciderit³⁷. » Deinde cum ablato mulierum suarum ornatu, conflatile confecissent, comederunt et biberunt, atque errore suo peræque ac vino ebrii cœperunt ludere, et præamentia dicere : « Hi sunt dii tui, Israel³⁸. » Plane vides quod simulacra, quæ domicilia dæmonum erant, pro diis habuerint, quodque creaturæ potius quam Creatori servierint, juxta atque divinus Apostolus ait : « Qui mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium, et

³² Joan. v, 39. ³³ Hebr. vi, 18. ³⁴ Hebr. i, 1. ³⁵ Joan. i, 18. ³⁶ Exod. xxiii, 20. ³⁷ Exod. xxxii, 1 seqq. ³⁸ ibid. 4.

VARIE LECTIONES.

• Forte legendum δέ.

servierunt creaturæ potius quam Creatori³⁹. Quamobrem Deus ne qua similitudo fieret prohibuit, quemadmodum Moyses in Deuteronomio ait: « Et locutus est Dominus ad vos de medio ignis: vocem verborum vos audistis, et similitudinem non vidistis, sed vocem tantum⁴⁰. » Et paulo post: « Et servate valde animas vestras, quia similitudinem non vidistis in die, qua locutus est Dominus ad vos in Horeb, in monte de medio ignis; nequando contra legem agatis, et faciatis vobis sculptile simulacrum, omnem imaginem, similitudinem masculi aut femine, similitudinem omnis jumenti, eorum quæ sunt super terram, similitudinem omnis volueris pennatæ⁴¹, » etc. Et paucis interjectis: « Et ne forte elevatis oculis ad cælum, et solem et lunam intuens, et astra, omnemque ornatum cæli, deceptus errore adores ea, et servias ipsis⁴². » Cernis, quomodo id unum sibi proposuerit, ne scilicet creaturæ potius quam Creatori serviatur, neve cuiquam patriæ cultus, nisi soli rerum conditori Deo exhibeatur? Idcirco enim cum adoratione patriam jungit. Rursumque ait: « Non erunt tibi dii alieni præter me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem⁴³. » Et iterum: « Deos conflatile non facies tibi⁴⁴. » Annon **334** vides, quod idololatriæ vitandæ causa imagines efformari vetat, et quia fieri non potest, ut Dei, qui nec corporeus, nec visibilis, nec circumscriptus est, effigies exprimatur? « Neque enim formam, inquit, ipsius perspexistis⁴⁵. » Velut etiam Paulus in medio stans Arcopagi aiebat: « Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro et argento, aut lapidi, sculpturæ artis et cogitationis hominis divinum esse simile⁴⁶. »

9. Quod autem hæc ita se habeant, audias velim: « Non facies tibi sculptile, inquit, neque omnem similitudinem⁴⁷. » Hæc cum præcepisset Deus, attamen posthac legitur: « Fecerunt tentorium tabernaculi testimonii ex hyacintho, et purpura, et coccino neto, et bysso retorta, contextum opus Cherubim⁴⁸. » Et: « Fecerunt desuper arcam propitiatorium ex auro puro, necnon quos Cherubim⁴⁹. » Quid agis, Moyses? dicis: « Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem⁵⁰; » cur tu nihilominus tentorium facis, opus contextum figuris Cherubim, et duo Cherubim ex auro puro? Verum ausculta quid tibi respondeat Dei minister Moyses. O cæci et stulti, vim verborum percipite, vestrisque animis diligenti sollicitudine cavete. Dixi vos similitudinem nullam vidisse, in die qua locutus est Dominus ad vos in Horeb, in monte de medio ignis, nequando contra legem agatis, et faciatis vobis omne sculptile simulacrum: omnem imaginem, et deos conflatile ne feceris tibi. Non dixi: Non facies tibi imagines Cherubim, instar ministrorum propitiatorio assistentium; sed: « Non

A κτίσει παρά τὸν Κτίσαντα. Ἡ τούτου χάριν ἀπηγαρεύσαν ὁ θεὸς ποιῆν πᾶν ὁμοίωμα, καθὼς Μωϋσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φησί: « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐκ μέσου τοῦ πυρός· φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἤκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἶδατε, ἀλλὰ ἤζωνήν. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Καὶ φυλάξασθε σφόδρα τὰς ψυχὰς ὑμῶν, ὅτι ὁμοίωμα οὐκ εἶδατε, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐν Χωρῆθ ἐν τῷ ὄρει, ἐκ μέσου τοῦ πυρός, μήποτε ἀνομήσητε, καὶ ποιήσητε ὑμῖν ἑαυτοῖς γλυπτὸν ὁμοίωμα, πᾶσαν εἰκόνα, ὁμοίωμα ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ, ὁμοίωμα παντὸς κτήνους τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοίωμα παντὸς ὀρνέου πτερωτοῦ, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ μετὰ βραχέα· « Καὶ μήποτε ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανηθεὶς προσκυνήσῃς αὐτοῖς, καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς. » Ὅρα, ὡς εἷς ἐστὶν ὁ σκοπὸς, ὥστε μὴ λατρεύσαι τῇ κτίσει παρά τὸν Κτίσαντα, μηδὲ προσπαγεῖν τὴν τῆς λατρείας προσκύνῃσιν, ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ Δημιουργῷ. Διὸ πανταχῇ συνάπτει τῇ προσκυνήσει τὴν λατρείαν. Καὶ μετ' ὀλίγα· « Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ· οὐ ποιήσεις σεαυτῷ γλυπτὸν, οὐδὲ πᾶν ὁμοίωμα. » Καὶ πάλιν· « Καὶ θεοὺς χωνευτοὺς οὐ ποιήσεις σεαυτῷ. » Ὅρα, ὡς τῆς εἰδωλολατρείας ἔνεκεν ἀπαγορεύει τὴν εἰκονογραφίαν, καὶ ὅτι ἀδύνατον εἰκονίζεσθαι θεὸν, τὸν ἀσώματον, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀπερίγραπτον: « Οὐ γὰρ εἶδος αὐτοῦ, φησὶν, ἐώρακατε. » Καθὰ καὶ Παῦλος ἐστὼς ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου πάγου φησί: « Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσίῳ, ἢ ἀργυρίῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὁμοιον. »

θ'. Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀκουε· « Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ, φησί, γλυπτὸν, οὐδὲ πᾶν ὁμοίωμα. » Ταῦτα τοῦ θεοῦ προστάξαντος, « Ἐποίησαν, φησὶ, τὸ καταπέτασμα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἐξ ὑακίνθου, καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου νενησμένου, καὶ βύσσου κεκλωσμένης, ἔργον ὑφαντῶν Χερουβίμ. » Καὶ, « Ἐποίησαν τὸ ἱλαστήριον ἀνωθεν τῆς κιβωτοῦ ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ, καὶ τὰ δύο Χερουβίμ. » Τί ποιεῖς, ὦ Μωϋσῆ; σὺ λέγεις, « Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ γλυπτὸν, οὐδὲ πᾶν ὁμοίωμα, » καὶ σὺ καταπέτασμα κατασκευάζεις ἔργον ὑφαντῶν Χερουβίμ; καὶ δύο Χερουβίμ ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ; Ἄλλ' ἀκουε τί πρὸς σὲ ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ Μωϋσῆς ἀντιφθέγγεται. Ὁ τυφλοὶ καὶ μωροὶ, σύνετε τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, καὶ φυλάξασθε σφόδρα τὰς ψυχὰς ὑμῶν. Εἶπον, ὅτι ὁμοίωμα οὐκ εἶδατε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐν Χωρῆθ ἐν τῷ ὄρει, ἐκ μέσου τοῦ πυρός, μήποτε ἀνομήσητε, καὶ ποιήσητε ὑμῖν ἑαυτοῖς γλυπτὸν ὁμοίωμα· πᾶσαν εἰκόνα, καὶ θεοὺς χωνευτοὺς οὐ ποιήσεις σεαυτῷ. Οὐκ εἶπον, Οὐ ποιήσεις εἰκόνα Χερουβίμ, ὡς δούλων παρεστηκότων τῷ ἱλαστηρίῳ, ἀλλ', « Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ θεοὺς χωνευτοὺς. » καὶ

³⁹ Rom. 1, 22. ⁴⁰ Deut. iv, 12. ⁴¹ ibid. 14-17. ⁴² ibid. 19. ⁴³ Deut. v, 7, 8. ⁴⁴ Exod. xxxiv, 17. ⁴⁵ Deut. iv, 15. ⁴⁶ Act. xvii, 19. ⁴⁷ Exod. xxxvi, 37. ⁴⁸ Exod. xxxvi, 37. ⁴⁹ Exod. xxxvii, 6, 7. ⁵⁰ Exod. xx, 4.

« Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, » ὡς Θεοῦ, οὐδ' οὐ μὴ λατρεύσῃς τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα. Ὁμοίωμα μὲν οὖν Θεοῦ οὐκ ἐποίησα, οὐδὲ μὴν ἑτέρου τινὸς ὡς Θεοῦ, οὐδὲ ἐλάτρευσα τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα.

γ'. Εἶδες πῶς ἀνεφάνη ὁ σκοπὸς τῆς Γραφῆς τοῖς συνετῶς ἐρευνῶσι; Δεῖ γὰρ γινώσκειν, ἀγαπητοί, ὅτι ἐν παντὶ πράγματι ἡ ἀλήθεια ζητεῖται, καὶ τὸ ψεῦδος, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ποιούντος, εἰ καλὸς ἐστίν, ἢ κακός. Ἐν μὲν γὰρ τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ Θεὸς, καὶ ἄγγελος, καὶ ἄνθρωπος, καὶ οὐρανός, καὶ γῆ, καὶ ὕδωρ, καὶ πῦρ, καὶ ἀήρ, καὶ ἥλιος, καὶ σελήνη, καὶ ἄστρα, καὶ φῶς, καὶ σκότος, καὶ Σατανᾶς, καὶ δαίμονες, καὶ ὄφεις, καὶ σκορπίοι, καὶ θάνατος, καὶ ἄδης, καὶ ἀρεταί, καὶ κακίαι, καὶ πάντα καλὰ τε καὶ κακὰ εἰσιν ἐγγεγραμμένα. Ἄλλ' ὅμως, ἐπειδὴ πάντα τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενα ἀληθῆ εἰσι, καὶ ὁ σκοπὸς πρὸς δόξαν Θεοῦ ἐστίν, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δοξαζομένων ἁγίων, καὶ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ καθαίρεσιν, καὶ αἰσχύνην τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ, προσκυνούμεν, καὶ περιπτυσσόμεθα καὶ καταφιλοῦμεν, καὶ ὀφθαλμοῖς, καὶ χεῖλεσι, καὶ καρδίᾳ ἀσπάζομεθα ὁμοίως καὶ πᾶσαν τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, τοὺς τε λόγους τῶν ἁγίων καὶ ἐκκρίτων Πατέρων. Τὴν δὲ αἰσχρὰν, καὶ μυσαρὰν, καὶ ἀκάθαρτον γραφὴν τὴν καταράτων Μανιχαίων τε καὶ Ἑλλήνων, καὶ τῶν λοιπῶν αἰρέσεων, ὡς ψευδῆ καὶ μάταια περιέχουσιν, καὶ πρὸς δόξαν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ, καὶ χαρὰν αὐτῶν ἐφευρεθείσαν, ἀποπτύομεν καὶ ἀποβαλλόμεθα, καίτοιγε καὶ ὄνομα Θεοῦ περιέχουσιν. Οὕτω καὶ ἐν τῷ πράγματι τῶν εἰκόνων, χρὴ ἐρευνᾶν τὴν τε ἀλήθειαν, καὶ τὸν σκοπὸν τῶν ποιούντων. Καὶ εἰ μὲν ἀληθῆς καὶ ὀρθὸς, καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, καὶ πρὸς ζῆλον ἀρετῆς, καὶ ἀποφυγὴν κακίας, καὶ σωτηρίαν ψυχῶν γίνονται, ἀποδέχεσθαι καὶ τιμᾶν, ὡς εἰκόνας, καὶ μιμήματα, καὶ ὁμοιώματα, καὶ βίβλους τῶν ἀγραμμάτων, καὶ προσκυνεῖν, καὶ καταφιλεῖν, καὶ ὀφθαλμοῖς, καὶ χεῖλεσι, καὶ καρδίᾳ ἀσπάζεσθαι, ὡς σαρκαζομένου Θεοῦ ὁμοίωμα, ἢ τῆς τούτου μητρὸς, ἢ τῶν ἁγίων τῶν κοινωνῶν τῶν παθημάτων καὶ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, καὶ νικητῶν, καὶ καθαιρετῶν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων καὶ τῆς πλάνης αὐτῶν.

ια'. Εἰ δὲ Θεότητος τῆς αὐλοῦ, καὶ ἁσώματου, καὶ ἀοράτου, καὶ ἀσχηματίστου, καὶ ἀχρωματίστου, εἰκόνα τις τολμήσει ποιῆσαι, ὡς ψευδῆ ἀποβαλλόμεθα. Καὶ ἐάν τις ἐπὶ δόξῃ καὶ προσκυνήσει καὶ τιμῇ τοῦ διαβόλου, ἢ τῶν δαιμόνων, καταπτύομεν, καὶ πυρὶ ἀναλίσκομεν· καὶ ἐάν τις ἀνθρώπων, ἢ πετεινῶν, ἢ ἐρπετῶν, ἢ ἄλλης κτίσεως θεοποιήσῃ εἰκόνα, ἀναθεματίζομεν τοῦτον. Ὅσπερ γὰρ τὰ ἱερὰ καὶ τοὺς ναοὺς τῶν δαιμόνων καθεῖλον οἱ ἅγιοι Πατέρες, καὶ ἐν τοῖς αὐτῶν τόποις ναοὺς ἐπ' ὀνόματι

A facies tibi deos conflatiles⁸²; » et : « Non facies tibi omnem similitudinem⁸³, » tanquam Dei, nec servies creaturæ potius quam Creatori. Itaque similitudinem Dei non feci, nec alterius tanquam Dei; neque creaturæ potius quam Creatori servivi. Sic et vos quoque facite.

10. An vidisti quomodo Scripturæ sensus, iis qui sagaci mente illam scrutantur, exploratus fiat? Illud quippe nosse oportet, dilectissimi, in omni negotio id præsertim quæri, quid verum quidve falsum sit, et quo quisque consilio aliquid fecerit, bono an malo. Nam in Evangelio, et Deus, et angelus, et homo, cælum et terra, et aqua, et ignis, et aer, et sol, et luna, et astra, et lumen, et tenebræ, et Satanas, et dæmones, et serpentes, et scorpii, et mors, et infernus, et virtutes, et vitia, omniaque bona et mala descripta sunt. Verum, quandoquidem omnia quæ de illis feruntur, vera sunt, atque ad Dei gloriam et sanctorum, quos ad gloriam evexit, necnon et in nostram salutem, et perniciem diaboli dæmonumque ejus conferunt, illa nos adoramus, complectimur, et osculamur, atque oculis, labrisque et corde salutamus. Eodem honore omne tum Vetus, tum Novum Testamentum, quin etiam sanctorum et probatorum Patrum sermones prosequimur. At turpem et execrabilem atque impuram detestandorum Manichæorum et gentilium, aliorumque hæreticorum scripturam, uti falsis stultisque dogmatibus plenam, atque ad diaboli dæmonumque ejus gloriam, ipsorumque commune gaudium excogitatam reprobamus ac rejicimus, quamlibet Dei nomen contineat. Ita pariter, ubi de imaginibus agitur, veritas quaerenda **335** est, sensusque illorum qui eas faciunt. Atque si quidem verus rectusque sit, et ad Dei gloriam sanctorumque ejus illæ conducant, ad amplectendas item virtutes, et fugienda vitia, nec non in salutem vergant animarum; has tanquam imagines, exempla, et similitudines, ac veluti illitteratorum hominum libros venerari nos oportet et osculari, oculisque et labiis et corde complecti; ut quæ Verbum carni copulatum repræsentent, genitricemve ipsius, aut etiam sanctos, qui tum passionum, tum gloriæ Christi socii, atque victores et expulsores diaboli ac dæmonum, eorumque fraudis exstiterunt.

11. Quod si quis imaginem Divinitatis, quæ a materia est alienissima, incorporea que et invisibilis, nec figuram, nec colorem habet, audeat effingere, eam uti spuriam falsamque repudiamus. Si quæ etiam ad gloriam, cultum et honorem diaboli aut dæmonum efformata sit, respiciendam ignique consumendam censemus. Si quisquam imaginem hominum, aut volucrum aut reptilium, alteriusve creatæ rei in Deum sibi fingat, hunc anathemati subjicimus. Sicut enim sancti Patres

⁸² Exod. xx, 4. ⁸³ ibid.

tana templaque demonum everterunt, inque eorum locis sanctorum nomini templa construxerunt, quæ nos colimus: sic et simulacra demonum sustulerunt, atque illorum loco Christi et Deiparæ et sanctorum imagines statuerunt. In Veteri quidem Testamento, nec templa sanctorum nomini erigebant Israelitæ, nec hominum commemoratio festiva erat. Adhuc enim humana natura maledictioni erat obnoxia, et mors pœna et supplicium erat, unde lugebatur: et mortui cadaver immundum habebatur, atque ille etiam qui illud tetigisset. Ex quo autem naturæ nostræ, ceu medicamen quoddam vivificum et salubre, juncta est divinitas, illa deinceps facta est gloriosa, fuitque in incorruptionem transformata. Quapropter sanctorum mortem celebramus, in ipsorum honorem templa exstruimus, eorumque pingimus imagines. Noverint igitur universi illum, qui imaginem ad Christi, aut matris ejus Deiparæ, aut sanctorum alicujus gloriam et recordationem, necnon in diaboli et demonum ejus opprobrium et ruinam, divino studio et ardore formatam, aggrediatur evertere, et non potius eam ceu dignam honore imaginem, non tamen ut Deum, adoret, colat et complectatur, inimicum hunc esse Christi, et sanctæ Dei Genitricis, atque sanctorum, diaboli insuper et demonum ipsius vindicem et patronum: quippe qui ægre patiatur Deum sanctosque ejus debito honore et gloria affici, diabolum vero ignominia aspergi. Imago enim triumphus quidam est, et manifestatio, insculptumque monumentum, erecta in memoriam illorum, qui strenuo præstantissimoque animo sese gesserunt, atque in demonum, qui devicti profligatique sunt, perenne dedecus.

12. Penes imperatores potestas non est, ut Ecclesiæ leges sanciant. Attende quid dicat Apostolus. « Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio pastores et doctores ad perfectionem Ecclesiæ⁵⁴. » Non adjecit, imperatores. Et rursum: « Obedite præpositis vestris et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri⁵⁵. » Idemque rursus: « Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem⁵⁶. » Verbum locuti non sunt vobis reges, sed apostoli et prophetæ, pastoresque et doctores. Cum Deus Davidi de domo sibi ædificanda injunxisset, sic posthac eum allocutus est: « Non tu ædificabis mihi domum, quia vir sanguinum es⁵⁷. » — « Reddite omnibus debita, clamabat Apostolus, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem⁵⁸. » Ad imperatores spectat recta rei publicæ administratio: Ecclesiæ regimen, ad pastores et doctores. Ejusmodi invasio latrocinium est, fratres. Cum Samuelis pallium scidisset Saul, quid ei contigit? Regnum ipsius abscidit Deus, et ho-

ἀγίων ἡγείραν, καὶ τούτους σέβομεν, οὕτω καὶ τὰς εἰκόνας τῶν δαιμόνων καθεῖλον, καὶ ἀντ' ἐκείνων ἡγείραν εἰκόνας Χριστοῦ, καὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν ἀγίων. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς Παλαιᾶς, οὔτε ναοὺς ἐπ' ὀνόματι ἀνθρώπων ἡγείραν ὁ Ἰσραὴλ, οὔτε μνημόσυνον ἀνθρώπου ἐορτάζετο. Ἔτι γὰρ ὑπὸ κατάραν ἦν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ ὁ θάνατος κατάκρισις ἦν, διὸ καὶ ἐπενθεῖτο· καὶ τὸ σῶμα τοῦ τεθνηκότος ἀκάθαρτον ἐλογίζετο, καὶ ὁ ἀπτόμενος αὐτοῦ. Νῦν δὲ, ἀφ' οὗ ἡ θεότης τῇ ἡμετέρᾳ φύσει συνανεκράθη, οἷόν τι ζωοποιὸν καὶ σωτήριον φάρμακον, ἐδοξάσθη ἡ φύσις ἡμῶν, καὶ πρὸς ἀφθαρσίαν μεταστοιχειώθη. Διὸ καὶ ὁ τῶν ἀγίων θάνατος ἐορτάζεται, καὶ ναοὶ αὐτοῖς ἐγείρονται, καὶ εἰκόνες ἀναγράφονται. Γινωσκέτω οὖν πᾶς ἄνθρωπος, ὡς ὁ τὴν εἰκόνα τὴν πρὸς δόξαν καὶ ὑπόμνησιν τοῦ Χριστοῦ, ἢ τῆς τούτου Μητρὸς τῆς ἁγίας Θεοτόκου, ἢ τίνος τῶν ἀγίων, καὶ πρὸς αἰσχύνην τοῦ διαβόλου καὶ ἤτταν αὐτοῦ, καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ, ἐκ θεοῦ πόθου καὶ ζήλου γενομένην, καταλύειν ἐπιχειρῶν, καὶ μὴ προσκυνῶν καὶ τιμῶν καὶ ἀσπαζόμενος ὡς εἰκόνα τιμῶν, καὶ οὐχ ὡς Θεόν, ἐχθρὸς ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ τῶν ἀγίων, καὶ ἐκδικητῆς τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ· ἔργῳ ἐπιδεικνύμενος τὴν λύπην, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοῦ τιμῶνται καὶ δοξάζονται· ὁ δὲ διάβολος καταισχύνεται. Ἡ γὰρ εἰκὼν θριαμβὸς ἐστὶ, καὶ φανέρωσις, καὶ στηλογραφία εἰς μνήμην τῆς νίκης τῶν ἀριστευσάντων καὶ διαπρεψάντων, καὶ τῆς αἰσχύνης τῶν ἡττηθέντων καὶ καταβληθέντων δαιμόνων.

13. Οὗ βασιλέων ἐστὶ νομοθετεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τί φησιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος; « Καὶ οὗς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· πρῶτον, ἀπαστολούς· δευτέρον, προφήτας· τρίτον, ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν κατάρτισμόν τῆς Ἐκκλησίας. » Οὐκ εἶπε, βασιλεῖς. Καὶ πάλιν· « Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπαίκετε. Αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. » Καὶ αὐθις· « Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον, ὡς ἀναθεωροῦντες τὴν ἀναστροφὴν, ζηλοῦτε τὴν πίστιν. » Οὐκ ἐλάλησαν ἡμῖν τὸν λόγον οἱ βασιλεῖς, ἀλλὰ ἀπόστολοι καὶ προφῆται, ποιμένες τε καὶ διδασκαλοὶ. Τῷ Δαβὶδ ἐντειλάμενος ὁ Θεὸς οἰκοδομῆσαι αὐτῷ οἶκον, ἔφη πρὸς αὐτόν, ὅτι « Οὐκ οἰκοδομήσεις μοι σὺ οἶκον, ἐπειδὴ ἀνὴρ αἱμάτων σὺ εἶ. » — « Ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφειλάς, ὁ Ἀπόστολος ἀνακέκραγε Παῦλος, τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον· τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος. » Βασιλέων ἐστὶν ἡ πολιτικὴ εὐπραξία· ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις, ποιμένων καὶ διδασκάλων. Ἀηστρικὴ ἐφοδός ἐστὶν αὕτη, ἀδελφοί. Ὁ Σαούλ τὸ ἱμάτιον ἔσχισε τοῦ Σαμουὴλ, καὶ τί πέπονθεν; Ἐσχισε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ὁ Θεὸς, καὶ δέδωκεν αὐ-

⁵⁴ 1 Cor. xii, 28⁵⁵ Hebr. xiii, 17.⁵⁶ ibid. 7.⁵⁷ 1 Par. xxviii, 3.⁵⁸ Rom. xiii, 7.

τὴν Δαβὶδ τῷ πραοτάτῳ. Τὸν Ἕλληνα Ἰσάβελ ἐδίωξε, καὶ ἐξέλειξαν (12) αἱ ὕες καὶ οἱ κύνες τὸ αἷμα αὐτῆς, καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο ἐν αὐτῷ. Ἡρώδης ἀνείλε τὸν Ἰωάννην, καὶ σκοληκόδροτος γενόμενος, ἐξέφυξε. Καὶ νῦν ὁ μακάριος Γερμανός (13), ὁ βίῳ καὶ λόγῳ ἐξαστράπτων, ἐρραπίσθη, καὶ ἐξόριστος γέγονε, καὶ ἕτεροι πλείστοι ἐπίσκοποι καὶ Πατέρες, ὧν οὐκ οἶδαμεν τὰ ὀνόματα. Οὐ ληττρικὸν τοῦτο; Ὁ Κύριος, ὅτε πειραστικῶς αὐτῷ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι προσήεσαν, ἵνα παγιδεύσωσιν αὐτὸν λόγῳ, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, « Εἰ ἐξέστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι; » πρὸς αὐτοὺς ἀπεκρίνατο· « Ἀγάγετέ μοι νόμισμα. » Τῶν δὲ ἀγαθόντων, ἔφη· « Τίνος ἔχει τὴν εἰκόνα; » Τῶν δὲ φησάντων, Καίσαρος, λέγει· « Ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ. » Ὑπείκομέν σοι, ὦ βασιλεῦ, ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασι, φόροις, τέλεσι, δοσιληψίαις, ἐν οἷς σοι τὰ καθ' ἡμᾶς ἐγκυχείρισται· ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει, ἔχομεν τοὺς ποιμένας, τοὺς λαλήσαντας ἡμῖν τὸν λόγον, καὶ τυπώσαντας τὴν ἐκκλησιαστικὴν θεσμοθεσίαν. Οὐ μεταίρομεν ὄριζ αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλὰ κατέχομεν τὰς παραδόσεις, καθὼς παρελάβομεν. Εἰ γὰρ ἀρξόμεθα τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας κἄν ἐν μικρῷ καθαιρεῖν, κατὰ μικρὸν τὸ πᾶν καταλυθήσεται.

eas accepimus, retinemus et tuemur. Si enim Ecclesiae aedificium, vel parvis in rebus demoliri inceperimus, totum paulatim dissolvetur.

17. Κακίζεις τὴν ὕλην, καὶ ἄτιμον ἀποκαλεῖς; καὶ οἱ Μανιχαῖοι· ἀλλ' ἡ θεία Γραφή καλὴν ταύτην ἀνακηρύττει. Φησὶ γάρ· « Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. » Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ Θεοῦ ποίημα τὴν ὕλην, καὶ καλὴν ταύτην ὁμολογῶ· αὐτὸ δὲ, εἰ κακὴν ταύτην λέγεις, ἢ οὐκ ἐκ Θεοῦ ταύτην ὁμολογεῖς, ἢ τῶν κακῶν αἴτιον ποιεῖς τὸν Θεόν. Ὅρα οὖν τί φησιν ἡ θεία Γραφή περὶ τῆς ὕλης, ἣν σὺ ἄτιμον ἀποκαλεῖς. « Καὶ εἶπε Μωϋσῆς πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραὴλ λέγων· Τοῦτο τὸ ῥῆμα ὁ συνέταξε Κύριος λέγων· Λάθετε παρ' ὑμῶν αὐτῶν ἀφαίρεμα τῷ Κυρίῳ, πᾶς ὁ καταδεχόμενος τῇ καρδίᾳ, οἴσουσι τὰς ἀπαρχὰς τῷ Κυρίῳ, χρυσίον, ἀργύριον, χαλκὸν, ὑάκινθον, πορφύραν κόκκινον διπλοῦν διανε-

¹⁷ I Reg. xv, 27. ¹⁸ III Reg. xiv, 2. ¹⁹ IV Reg. ix, 36. ²⁰ Act. xii, 25. ²¹ Matth. xxii, 17-21; Luc. xx, 22-25. ²² Prov. xxii, 23. ²³ Gen. i 31.

NOTAE.

(12) Καὶ ἐξέλειξαν. Nihil tale de Jezabele scriptum esse, recte adnotavit Billius: Damascenusque noster memoriae lapsum passus est, de regina narrans quæ de sponso illius Achabo Scriptura tradit juxta LXX interpretes, apud quos legimus III Reg. xii, 38: Καὶ ἐξέλειξαν αἱ ὕες καὶ οἱ κύνες τὸ αἷμα, καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο ἐν αὐτῷ. Nihil accuratius est, quod de Herode Joannis interfectore subjungit. Non enim a vermibus corrosus periit Antipas, sed Herodes Ascalonita, ejusque nepos Agrippas. Vide Joseph. lib. xvii Antiq. c. 8 et lib. xix, c. 7, itemque Act. xii, 23.

(13) Καὶ νῦν ὁ μακάριος Γερμανός. Quæ de sancto Germano CP. sequuntur, attentione digna sunt. Nam Theophanes et alij historiae Byzantinae scriptores, Græcorumque Menæa narrant, eximium patriarcham, cum Leonis pertinaciam frangere non posset, deposito in altari ὠμοφορέῳ, id est super-

A minimum mansuetissimo Davidi tradidit¹⁷. Etiam Jesabel insectata est¹⁸, sanguinemque ipsius lixerunt canes et sues; quin et meretrices lotæ sunt in eo¹⁹. Joannem Herodes interfecit, et a vermibus consumptus periit²⁰. Nunc quoque beatus Germanus tum vita, tum dicendi gratia resplendens, plagis affectus, exulat, cum pluribus aliis episcopis, quorum nomina ignota nobis sunt: nonne hoc prædatorium est? Quando ad Dominum accesserunt Scribæ et Pharisei ut illum tentarent, atque ab eo quæsierunt: « Liceretne censum dare Cæsari, annon? » dixit: « Ostendite mihi numisma census. » Quod cum illi ostendissent, ait: « Cujus habet imaginem? » Respondentibus illis, Cæsaris, subdidit: « Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo²¹. » Tibi parebimus, o imperator, in his quæ ad hujus sæculi negotia pertinent, in tributis solvendis ac vectigalibus, muneraque tua accipiendo, et in quibus rerum nostrarum administratio tibi credita est; verum ad res Ecclesiae statuendas pastores habemus, qui nobis verbum loquuntur, atque ecclesiastica instituta tradiderunt. Non transferimus terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri²²: quin potius traditiones, quemadmodum

13. Materiam vituperas, et vilem appellas; idem quoque faciunt Manichæi: verum divina Scriptura bonam hanc esse prædicat. Ait enim: « Viditque Deus cuncta quæ fecerat; et erant valde bona²³. » Quamobrem tum materiam a Deo creatam, tum etiam bonam hanc esse confiteor. Tu vero si malam asseris, aut non esse illam a Deo fatearis oportet, aut Deum malorum auctorem facias. Pensa igitur quid Scriptura divina de materia pronuntiet, **337** quam tu vilem appellas. « Et locutus est Moyses ad universum cœtum filiorum Israel, dicens: Hoc est verbum quod præcepit Dominus: Sumite a vobis ipsis oblationem Domino, aurum, argentum, æs, hyacinthum, purpuram,

D humerali, seu pallio, episcopatu sponte cessisse, atque in monasterium se recepisse. Damasceno tamen favet scriptor Vitæ sancti Stephani junioris martyris, ubi testatur sanctum Germanum a Leonis satellitibus πυγμαῖς καὶ ὀνειδισμοῖς, pugnis et convitiis throno fuisse deturbatum. Huic auctori jungunt Bollandi continuatores eruditi, Constantinum Pium Tii in Paphlagonia episcopum, qui inventionis reliquiarum sanctæ Euphemiæ historiam texens, de sancto Germano ait: Quamobrem sanctissimum Patrem nostrum vita et sermone coruscantem, sede ejecit. Græca desunt; at valde suspicor scriptorem hunc Damasceni nostri verba exseripsisse, ut vel obiter consideranti patebit. Verbum ἐρραπίσθη, Tilmanus et Zinus ita verterunt, ut colaphis casum pontificem sanctum significet; sed strictior hic sensus videtur: ampliforem exprimendum duxi.

coccinum duplex nectum, et byssum retortam, et pilos caprarum, et pelles arietum rubricatas, et pelles hyacinthinas, et ligna imputribilia, et oleum unctionis, et thymiana compositionis, et lapides sardios, et lapides in sculpturam ad superhumere et poderem : et quisquis vestrum est sapiens corde, veniat, et faciat omnia quæ præcepit Deus, tabernaculum ⁶⁶, & etc.

14. En profecto materiam pretiosam, tametsi vilis a vobis æstimetur. Quid enim pilis caprarum, aut coloribus contemptibilis sit? Nonne coccinum, et purpura, et hyacinthus colores sunt? Ecce præterea, tum opus manuum hominum, tum Cherubim imagines : quinimo totum tabernaculum imago erat. « Vide enim, inquit Deus Moysen alloquens, omnia facias secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte ⁶⁷. » Nihilominus illud ab omni Israel in circuitu adorabatur. Ad hæc, nonne Cherubim in conspectu populi erant? Quia etiam arca, et lucerna, et mensa, et urna aurea, et virga, ad quæ respiciens populus adorabat. Materiam non adoro, sed materiæ conditorem, qui propter me materia factus est, et in materia domicilium posuit, atque per materiam salutem mihi patravit. « Verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis ⁶⁸. » Neminem porro præterit, quod caro materia constet, creataque sit. Materiam igitur, per quam mihi parta est salus, venero, adoro et colo : colo, inquam, non uti Deum, sed ut divina plenam efficacitate et gratia. Annon, quæso, materia est fortunatissimum illud felicissimumque lignum crucis? Nonne materia est mons venerandus et sanctus, ille Galvariae locus? Nonne materia est, alma vitalisque petra, monumentum sanctum, resurrectionis nostræ scaturigo? Nonne materia, atramentum, Evangeliorumque libri membranæ? Nonne materia illa mensa, quæ vitæ panem nobis subministrat? Annon materia, aurum et argentum, ex quibus cruces, et disci sancti, calicesque conficiuntur? Nonne, quod quidem his omnibus longe excellentius est, materia est corpus et sanguis Domini mei? Aut horum omnium cultum adorationemque tolle, aut concede, ut secundum traditionem Ecclesiæ, imagines Dei amiceorumque ejus nomini consecratæ, atque propterea divini Spiritus gratia obumbratæ, adorentur. Quod si propter legis præceptum imagines censes abrogandas, jam debes et Sabbatum et circumcisionem observare, quæ districtissimæ a lege tibi sancita sunt, necnon totam legem custodire, nec Paschæ Domini solemnitatem extra Hierosolymam agere. Verum illud scitote, quod si legem observaveritis, Christus nihil vobis proderit ⁶⁹. Jam quoque incumbit tibi, ut fratris ducas uxorem, quo semen illi suscites ⁷⁰; quin etiam a caatico Domini in terra aliena concinendo abstineas ⁷¹. Sed apage hæc omnia : « Qui enim lege justificamini, a gratia excidistis ⁷². »

νησμένον, καὶ βύσσον κεκλωσμένην, καὶ τρίχας αἰγείας, καὶ δέρματα κριῶν ἠρυθρωδανωμένα, καὶ δέρματα ὑακίνθινα, καὶ ξύλα ἄσηπτα, καὶ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ τὸ θυμίαμα τῆς συνθέσεως, καὶ λίθους σαρδίους, καὶ εἰς τὴν γλυφὴν, εἰς τὴν ἐπωμίδα, καὶ εἰς τὸν ποδῆρη· καὶ πᾶς σοφὸς καρδίᾳ ἐν ὑμῖν, ἐλθὼν ἐργαζέσθω πάντα ὅσα συνέταξε Κύριος, τὴν σκηνήν.»

ἰδ'. Ἴδοὺ δὴ καὶ ἡ ὕλη τιμᾶται, ἡ καθ' ὑμᾶς ἀτιμος. Τί γὰρ τριχῶν αἰγείων εὐτελέστερον, καὶ χρωμάτων; ἢ οὐ χρώματα τὸ κόκκινον, καὶ ἡ πορφύρα, καὶ ἡ ὑακίνθος; Ἴδοὺ δὴ καὶ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων καὶ ὁμοίωμα Χερουβίμ· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ σκηνὴ ἅπασα εἰκὼν ἦν. « Ὅρα γὰρ, φησὶν ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῆ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. » Καὶ ὁμῶς κυκλόθεν προσεκυνεῖτο ὑπὸ παντὸς τοῦ Ἰσραήλ. « Ἐτι δὲ τὰ Χερουβίμ, οὐ κατενώπιον ἦσαν τοῦ λαοῦ; Καὶ ἡ κιβωτὸς, καὶ ἡ λυχνία, καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ στάμνος ἡ χρυσῆ, καὶ ἡ βιάδος, πρὸς ἃ βλέπων ὁ λαὸς προσεκύνει; Οὐ προσκυνῶ τῇ ὕλῃ, προσκυνῶ δὲ τὸν τῆς ὕλης Δημιουργόν, τὸν ὕλην δι' ἐμὲ γενόμενον, καὶ ἐν ὕλῃ τὴν κατοίκησιν θέμενον, καὶ δι' ὕλης τὴν σωτηρίαν μου ἐργασάμενον. « Ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. » Πᾶσι δὲ δῆλον, ὅτι ἡ σὰρξ ὕλη καὶ κτίσμα ἐστίν. Σέβω οὖν τὴν ὕλην καὶ δι' αἰδοῦς ἄγω, καὶ προσκυνῶ, δι' ἧς ἡ σωτηρία μου γέγονε. Σέβω δὲ, οὐχ ὡς Θεόν, ἀλλ' ὡς θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος ἐμπλειῶν. Ἡ οὐχ ὕλη τὸ τοῦ σταυροῦ ξύλον, τὸ τρισόλβιον καὶ τρισμακάριστον; Ἡ οὐχ ὕλη τὸ ὄρος τὸ σεπτὸν καὶ ἅγιον, ὁ τοῦ Κρανίου τόπος; Ἡ οὐχ ὕλη ἡ ζωηφόρος πέτρα, ὁ τάφος ὁ ἅγιος, ἡ πηγὴ τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως; Ἡ οὐχ ὕλη τὸ μέλαν, τὰ τῶν Εὐαγγελίων δέρματα; Ἡ οὐχ ὕλη ἡ ζωοποιὸς τράπεζα, ἡ τὸν ἄρτον ἡμῖν τῆς ζωῆς χορηγοῦσα; Ἡ οὐχ ὕλη ὁ χρυσὸς τε καὶ ἄργυρος, ἐξ ὧν σταυροὶ τε καὶ πίνακες ἅγιοι κατασκευάζονται, καὶ ποτήρια; Ἡ οὐχ ὕλη πρὸ τούτων ἀπάντων, τὸ τοῦ Κυρίου μου σῶμα καὶ αἷμα; Ἡ πάντων τούτων ἀνελε τὸ σέβας καὶ τὴν προσκύνησιν, ἢ παραχώρει τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει καὶ τῇ τῶν εἰκόνων προσκύνησιν, Θεοῦ καὶ φίλων Θεοῦ ὀνόματι ἀγιαζομένων, καὶ διὰ τοῦτο Θεοῦ Πνεύματος ἐπισκιαζομένων χάριτι. Εἰ διὰ τὸν νόμον τὰς εἰκόνας ἀπαγορεύεις, ὥρα σοι καὶ σαββατίζειν καὶ περιτέμνεσθαι· ταῦτα γὰρ ἀπαραχωρήτως ὁ νόμος κελεύει· καὶ πάντα τὸν νόμον τηρεῖν, καὶ μὴ ἐορτάζειν τὸ Πάσχα Κυρίου ἐξω Ἱερουσαλήμ· ἀλλὰ γινώτε, ὡς ἐάν τὸν νόμον τηρεῖτε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφέλησε. Ὅρα σοι καὶ τῆν τοῦ ἀδελφοῦ γυναῖκα πρὸς γάμον ἄγεσθαι, καὶ ἐγείρειν σπέρμα τῷ ἀδελφῷ, καὶ μὴ ἄδειν τὴν ψῆδην Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας. Ἄλλ' ἀπαγε· « Οἵτινες γὰρ ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσετε. »

⁶⁶ Exod. xxxv, 4-10. ⁶⁷ Exod. xxv, 40. ⁶⁸ Joan. i, 14. ⁶⁹ Galat. v, 2. ⁷⁰ Deut. xxv, 7. ⁷¹ Paul.
 ἄχχxvi, 5. ⁷² Galat. v, 4.

15. Ἰστοροῦμεν Χριστὸν τὸν βασιλέα καὶ Κύριον ἅ-
 οὔ γυμνοῦντες αὐτὸν τοῦ στρατεύματος. Στρατὸς γάρ
 τοῦ Κυρίου, οἱ ἅγιοι. Γυμνωσάτω ἑαυτὸν τοῦ οἰ-
 κείου στρατεύματος ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς, καὶ τότε
 τὸν ἑαυτοῦ βασιλέα καὶ Κύριον. Ἀποθέσθω τὴν ἀλουρ-
 γίδα καὶ τὸ διάδημα, καὶ τότε τῶν κατὰ τοῦ τυράν-
 νου ἀριστευσάντων, καὶ βασιλευσάντων τῶν παθῶν
 τὸ σέβας περιαιρείτω. Εἰ γὰρ κληρονόμοι Θεοῦ, καὶ
 συγκληρονόμοι Χριστοῦ, καὶ τῆς θείας δόξης τε καὶ
 βασιλείας κοινωνοὶ ἔσονται, πῶς οὐχὶ καὶ τῆς ἐπι-
 γῆς δόξης συμμετοχοὶ γένωνται οἱ φίλοι Χριστοῦ;
 « Οὐ λέγω ὑμᾶς δούλους, φησὶν ὁ Θεός· ὑμεῖς φίλοι
 μου ἔστε. » Τῆς οὖν δεδομένης αὐτοῖς παρὰ τῆς Ἐκ-
 κλησίας τιμῆς στερήσομεν αὐτούς; ἢ θρασεῖας χει-
 ρός; ἢ τολμηρᾶς γνώμης, ἀνταιρούσης Θεοῦ, καὶ
 τοῖς αὐτοῦ ἀντιπρατεύουσης προστάγμασιν! Εἰ οὐ
 προσκυνεῖς εἰκόνι, μηδὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ προσκύ-
 νει, ὃς ἔστιν εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ζῶσα, καὶ χα-
 ρακτὴρ ἀπαράλλακτος. Ὁ ναὸς ὃν ὁ Σολομὼν ὠκο-
 δόμησεν, ἀλόγων αἵμασιν ἐνεκκινίσθη, καὶ ἀλόγων
 εἰκόσιν ἐκαλλωπίσθη, λεόντων, καὶ βοῶν, καὶ φοινί-
 κων, καὶ ῥοῖσκων. Νῦν δὲ Χριστοῦ αἵματι ἡ Ἐκκλη-
 σία ἐγκαινίζεται καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, καὶ τῆ Χρι-
 στοῦ εἰκόνι καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ καλλωπίζεται. Ἡ
 πάσης εἰκόσος προσκύνησιν ἀνελε, ἢ μὴ καινοτόμει,
 « μηδὲ μέταιρε ὄρια αἰῶνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες
 σου » οὐ τὰ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας Χριστοῦ
 τοῦ Θεοῦ ἡμῶν λέγω, ἀλλὰ τὰ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν
 αὐτοῦ. Περὶ γὰρ τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ παραδόσεω
 μεμφόμενος ὁ Θεός φησιν· « Ἐδῶκα αὐτοῖς προσ-
 τάγματα οὐ καλὰ, » κατὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν. Ἐ-
 ἴτε μετατεθείσης τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ
 νόμου μετάθεσις γέγονεν.

conquestus Deus ait: « Dedi eis præcepta non bona ⁷⁹, » propter duritiam cordis eorum. Quare
 translato sacerdotio necesse fuit ut legis translatio fieret ⁸⁰.

15. Οὐ μόνον δὲ γράμμασι τὸν ἐκκλησιαστικὸν
 θεσμὸν παρέδωκαν οἱ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ
 Λόγου, ἀλλὰ καὶ ἀγράφοις τισὶ παραδόσεσι. Πόθεν
 γὰρ οἶδαμεν τὸν Κρανίου τόπον τὸν ἅγιον; πόθεν τὸ
 μνήμα τῆς ζωῆς; οὐ παῖς παρὰ πατρὸς ἀγράφως
 παραλαβόντες; Τὸ μὲν ἐν τόπῳ Κρανίου σταυρωθῆ-
 ναι τὸν Κύριον γέγραπται, καὶ ταφῆναι ἐν μνημαίῳ,
 ἃ ἐλατόμησεν Ἰωσήφ ἐν τῇ πέτρῳ. Ὅτι δὲ ταῦτά
 ἔστι τὰ νῦν προσκυνούμενα, ἐξ ἀγράφου παραδόσεως
 οἶδαμεν, καὶ πλεῖστα τούτοις παρόμοια. Πόθεν τὸ
 τρίτον βαπτίζεσθαι, τούτέστι, διὰ τριῶν καταδύσεων;
 Πόθεν τὸ προσκυνεῖν σταυρὸν; οὐκ ἐκ τῆς ἀγράφου
 παραδόσεως; Διὸ καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος φη-
 σιν· « Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκατε καὶ κρατεῖτε τὰς
 παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι'
 ἐπιστολῆς ἡμῶν. » Πολλῶν τοιγαροῦν ἀγράφως τῇ
 Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένων, καὶ μέχρι τοῦ νῦν πεφυ-
 λαγμένων, τί περὶ τὰς εἰκόνας μικρολογεῖτε; Μα-
 νιχαῖοι συνέγραψαν τὸ κατὰ Θωμᾶν Εὐαγγέλιον·
 γράψατε καὶ ὑμεῖς τὸ κατὰ Λέοντα Εὐαγγέλιον. Οὐ
 δέχομαι βασιλέα τυραννικῶς τὴν ἱερωσύνην ἀρπά-

15. Christum porro regem et Dominum **338**
 sic spectandum pingimus, ut proprio ipsum exer-
 citu non privemus. Sancti quippe sunt exercitus
 Domini. Proprio se exercitu prius spoliaret terrenus
 imperator, quam regem Dominumque suum spo-
 liare audeat. Purpuram deponat et coronam, tum
 eorum qui contra tyrannum strenue pugnaverunt,
 quippe affectionibus et perturbationibus suis impe-
 rarunt, honorem adimat. Etenim, si hæredes Dei
 sunt, et cohæredes Christi ⁷³, divinæque consor-
 tes gloriæ ⁷⁴ et regni futuri sunt, eccur etiam non
 ejusdem cum ipso gloriæ participes in terris
 fient, qui amici Christi sunt? « Non dicam vos
 servos, inquit Deus; vos amici mei estis ⁷⁵. »
 Nunquid ergo honorem illis denegabimus, quem
 ipsis concessit Ecclesia? O manum audacem! O
 temerariam mentem, quæ Deo contradicit, ejus-
 que jussis adversatur! Quod si adorare imaginem
 renuis, ne quidem Dei Filium adora: ipse enim est
 imago vivens Dei invisibilis ⁷⁶, invariabilisque fi-
 gura substantiæ ejus ⁷⁷. Templum a Salomone
 constructum, animalium sanguine consecratum
 fuit; animalium quoque, leonum videlicet, et
 boum, necnon palmarum, malorumque punicorum
 imaginibus ornatum. Nunc vero Christi sanctorum-
 que ejus sanguine Ecclesia dedicatur, ac Christi
 sanctorumque ejus decoratur imaginibus. Aut
 omnium imaginum adorationem tollas, aut nihil
 statuas novi, « neve terminos antiquos transferas,
 quos posuerunt patres tui: » non eos dico, qui
 ante Christi Dei nostri in carne adventum positi
 sunt, sed qui post illius adventum fuerunt consti-
 tuti. Nam de Testamenti Veteris sanctionibus
 conquestus Deus ait: « Dedi eis præcepta non bona ⁷⁹, » propter duritiam cordis eorum. Quare
 translato sacerdotio necesse fuit ut legis translatio fieret ⁸⁰.

16. Cæterum spectatores et ministri Verbi, non
 litteris modo, verum etiam traditionibus quibus-
 dam haudquaquam scriptis, Ecclesiasticam disci-
 plinam sanxerunt ⁸¹. Enimvero, undenam, rogo,
 sanctum Calvarie locum ⁸²; unde sepulcrum vitæ
 notum habemus? Nonne quia sine scripto a pa-
 rentibus filii id accepimus? Nam in Calvarie loco
 crucifixum, et in monumento, quod Joseph exci-
 derat e petra ⁸³, sepultum fuisse Dominum, scri-
 ptum quidem est: quod autem illa ipsa sint, quæ
 nunc adorantur, ex traditione non scripta acce-
 pimus, perinde atque multa alia his consimilia.
 Undenam illud, ut tertio, hoc est, tribus mersa-
 tionibus, baptizemus? Unde ut ad orientem con-
 versi precemur? Unde ut crucem adoremus?
 Nonne ex traditione minime scripta? Quamobrem
 divinus etiam apostolus Paulus ait: « Itaque,
 fratres, state, et tenete traditiones quas didicistis,
 sive per sermonem, sive per epistolam nostram ⁸⁴. »
 Quando itaque multa sunt Ecclesiæ sine scriptis
 tradita, atque ad hunc usque diem observata,

⁷³ Rom. viii, 17. ⁷⁴ II Petr. i, 4. ⁷⁵ Joan. xv, 14, 15. ⁷⁶ Coloss. i, 15. ⁷⁷ Hebr. i, 5. ⁷⁸ Prov. xvii, 28. ⁷⁹ Ezech. xv, 24. ⁸⁰ Hebr. vii, 12. ⁸¹ Luc. i, 2. ⁸² Joan. xix, 17. ⁸³ Matth. xxvii, 60. ⁸⁴ II Thess. ii, 14.

quid est quod contra imagines vitiligitis? Evangelium secundum Thomam scripserunt Manichæi: vos perinde secundum Leonem Evangelium scribitote. Imperatoribus non assentior, qui sacerdotium sibi tyrannorum more vindicant. Valentem imperatorem novi, qui, cum Christianus audiret, orthodoxam fidem persequebatur: Zenonem quoque, et Anastasium, Heraclium, et Constantinum illum, qui in Sicilia occubuit, **339** Bardaniscemque, qui et Philippicus appellatus est. Nemo mihi persuaserit imperatoris edictis Ecclesiam administrari, sed Patrum institutis regitur, sive ea scripta sint, sive non scripta. Quemadmodum enim in universo orbe sine litterarum monumentis

17. Quocirca, quæ tu in contrarium adducis loca, probatam apud nos imaginum venerationem non crimini vertunt, sed gentium, eas uti deos colentium, mores arguunt. Quare propter nefariam gentium consuetudinem pium Ecclesiæ institutum auferre non oportet. Adjurant venefici et præstigiatores: adjurat pariter catechumenos Ecclesia. At illi quidem dæmones invocant: hæc vero Deum contra dæmones ⁸⁵. Sacrificant dæmonibus gentiles; sed et Israel Deo cum sanguinem, tum nidorem offerebat. Quin etiam Ecclesia incruentum Deo sacrificium offert. Dæmonibus imagines consecrabant gentes: sed et Israel imagines in deos sibi præstituerat. Dicebant enim: « Illi sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti ⁸⁶. » Nos autem Deo vero carne facto, Deique servis et amicis, a quibus dæmonum fugantur exercitus, imagines dedicamus.

18. Quod si dicas beatum Epiphanium imagines

⁸⁵ Greg. Naz. orat. 5, ad Greg. Nyss. ⁸⁶ Exod. xixii, 4.

VARIE LECTIONES.

† Κωνσταντῖνον. *Constantinum*. Theophanes et Nicephorus CP. in Chronicis *Constantem* Heraclii filium, et *Constantini* Pogonati parentem perinde *Constantinum* nominant. † Lege ἀγράφως. Nam sine scriptis Evangelium promulgaverunt apostoli: quos non nisi fidelibus quibusdam, et velut ex accidenti scripsisse nemo prudens negaverit. Vid. Iren. lib. iii, c. 4.

NOTÆ.

(14) *Ei δὲ λέγεις τὸν μακάριον Ἐπιφάνιον*. In ora editionis Romanæ pag. 80, hæc leguntur: Ἐπιφανίδου ἀρετικῶν Ἐπιφανίδου ἡρετικῶν. Scilicet post Damasceni nostri ætatem, imo post septimam synodum, Nicephoro CP. aliisque metropolita Sicensis narrabat, se cum Nacoliæ in Phrygia juvenis ageret, citra nascentis illic Iconoclasticæ hæresis primordia incidisse in codicem quemdam, in quo descripta erant scilicet ista Epiphanii opuscula, reperisseque in inscriptione orasam fuisse litteram δ, ut pro Ἐπιφανίδου, legeretur Ἐπιφάνιου, cumque litteræ vestigia superessent adhuc, fraudis testem fuisse Daucum, qui Ecclesiæ, in qua volumen asservabatur, præerat. Hinc Nicephorus singularem κατὰ Ἐπιφανίδου, contra Epiphaniem, dissertationem edidit, et alterius opusculorum illorum titulum hunc fuisse ait: Λόγος κατὰ τῶν ἐπιτηδευόν-

Α ζοντα. Οὐ βασιλεῖς εἶλαβον ἐξουσίαν δεσμεῖν καὶ λύειν. Οἶδα Οὐάλεντα βασιλέα, Χριστιανὸν ὀνομαζόμενον, καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν διώξαντα, Ζήνωνό τε καὶ Ἀναστάσιον, Ἡράκλειον, καὶ Κωνσταντῖνον τὸν ἐν Σικελίᾳ, καὶ Βαρδανίσκην, τὸν καὶ Φιλιππικόν. Οὐ πείθομαι βασιλικῶς κανόσι διατάττεσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ πατρικαῖς παραδόσεσι, ἐγγράφοις τε καὶ ἀγράφοις. Ὅσπερ γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐγγράφως ἠ ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγγέλιον, οὕτως ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἀγράφως παρεδόθη τὸ εἰκονίζειν Χριστὸν τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν, καὶ τοὺς ἁγίους, ὡσπερ καὶ προσκυνεῖν τὸν σταυρὸν, καὶ κατὰ ἀνατολὰς ἐστῶτας προσεύχεσθαι.

Evangelium promulgatum fuit, sic et in universo orbe sine scriptis institutum traditumque est, ut Christus Deus caro factus, ac sancti imaginibus repræsentarentur: quemadmodum etiam ut crux adoraretur, atque ad orientem conversi

15. Ἄς μέντοι προσάγεις χρήσεις, οὐ τῶν παρ' ἡμῶν εἰκόνων βδελύσσονται τὴν προσκύνησιν, ἀλλὰ τῶν ταύτας θεοποιούντων Ἑλλήνων. Οὐ δεῖ τοίνυν διὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἄτοπον χρῆσιν, καὶ τὴν Ἐκκλησίας εὐσεβῶς γενομένην ἀνατρεῖν. Ἐφορχίζουσιν ἔπασιδοί τε καὶ γόητες, ἐφορχίζουσι τοὺς κατηγουμένους ἢ Ἐκκλησία· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐπιπαλοῦμενοι δαίμονας, αὕτη δὲ Θεὸν κατὰ δαιμόνων. Ἔθνον δαίμοσιν οἱ Ἕλληγες· ἀλλὰ καὶ Θεῷ ὁ Ἰσραὴλ, καὶ αἵματα καὶ κνίσσας προσέφερε. Θύει καὶ ἡ Ἐκκλησία Θεῷ θυσίαν ἀναίμακτον. Δαίμοσι τὰς εἰκόνας ἀντιτίθουν Ἕλληγες· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσραὴλ ἐθεοποίησε τὰς εἰκόνας. Ἐλεγον γάρ· « Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραὴλ, οἱ ἀναγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. » Ἡμεῖς δὲ ἀληθεῖ Θεῷ σαρκωθέντι, καὶ Θεοῦ δούλοις καὶ φίλοις, δαιμόνων ἀπελαύνουσι στίφη, εἰκόνας ἀνατιθέαμεν.

17. *Ei δὲ λέγεις τὸν μακάριον Ἐπιφάνιον* (14)

των ποιεῖν εἰδωλικῶν θεσμῶν, εἰκόνας εἰς ἀφομοίωσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν μαρτύρων· ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ προφητῶν· *Adversus illos qui idololatriæ instituto imagines facere student, quæ Christi similitudinem expriment, necnon Dei Genitricis, martyrumque; quin etiam angelorum et prophetarum*. Ex dissertationis serie apparet hoc opus fuisse præteritam illam Stephani ad Theodosium Augustum epistolam, cujus fragmentum in septima synodo lectum est. Quia vero auctor hoc argumento pugnat: Πῶς τὸν ἀκατάληπτον, καὶ ἀνεκδιήγητον, καὶ ἀπερινόητον, ἀπερίγραφόν τε καὶ γράφειν λέγει τις, ὃν οὐκ ἴσχυσε Μωσῆς ἀτενίσαι· *Quo pacto dicat aliquis eum qui nec comprehendi, nec enarrari, nec intellectu capi potest, incircumscribitusque est, delineari debere, quem nec Moses valuit intueri?* ac deinde Catho-

τρανώς τὰς παρ' ἡμῖν ἀπαγορεῦσαι εἰκόνας, γινῶθι ὡς ἐπίπλαστος ὁ λόγος, ἄλλου τινὸς τῷ τοῦ θεοῦ Ἐπιφανίου χρησαμένου ὀνόματι, οἷα πολλὰ συμβάλ- νει γίνεσθαι. Οὐ γὰρ τοῖς συμπατράσιν ὁ Πατὴρ μάχεται. Ἐνὸς γὰρ ἁγίου Πνεύματος μέτοχοι πάντες γεγόνασι· καὶ μάρτυς ἡ ταύτου ἐκκλησία, εἰκοσι καλλωπιζομένη, ἕως οὗ τινες ἔκατ' αὐτῆς ἀν- επανέστησαν, καὶ τὴν Χριστοῦ διατάραξαν ποίμνην, ποτίσαι τὸν λαὸν θεοῦ ἐπιχειρήσαντες ἀνατροπὴν θολεράν.

18. Εἰ σταυρὸν, καὶ λόγχην, καὶ κάλαμον, καὶ σπόγγον, δι' ὧν οἱ θεοκτόνοι Ἰουδαῖοι τὸν Κύριόν μου ἐνύβρισαν καὶ ἀπέκτειναν, ὡς αἷτια σωτηρίας προσ- κυνῶ καὶ σέβω, τὰς ἐπὶ δόξῃ καὶ μνήμῃ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀγαθῶ ἀκοπῶ ὑπὸ τῶν πιστῶν κατασκευαζομένα; εἰκόνας οὐ προσκυνήσω; Εἰ σταυροῦ εἰκόνα ἐξ οἰασοῦν ὕλης κατασκευασθεῖσαν προσκυνῶ, τοῦ σταυρωθέντος, καὶ τὸν σταυρὸν σωτήριον δεξ- ξαντος τὴν εἰκόνα οὐ προσκυνήσω; Ὁ ἀπανθρωπίας! Ὅτι δὲ οὐ τῇ ὕλῃ προσκυνῶ, δῆλον· καταλυθέντος γὰρ τοῦ ἐκτυπώματος τοῦ σταυροῦ, εἰ τύχοι ἐκ ξύ- λου κατασκευασμένου, πυρὶ τὸ ξύλον παραδίδωμι, ὁμοίως καὶ τῶν εἰκόνων.

Κ'. Ὅτι δὲ οὐ νέον τὸ τῶν εἰκόνων ἐφεύρημα, καὶ ἡ τούτων προσκύνησις, ἀλλ' ἀρχαία τῆς Ἐκκλησίας παράδοσις, δέχου τῶν Γραφικῶν καὶ Πατρικῶν χρή- σεων τὸν ἔσμον. Ὁ Κύριος ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον ἱερῷ Εὐαγγελίῳ τάδε φησὶ, τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς

A nostras palam improbasse; noveris librum illum supposititium esse, et Epiphanio, quod quidem alias sæpe contigit, falso ascriptum a quopiam fuisse. Neque enim ille Pater a collegarum sen- tentia desciverit: omnes quippe unius sancti Spi- ritus participes fuerunt. Testimonio sit ipsius ecclesia imaginibus exornata ad hanc usque ætatem, qua adversus illam insurrexerunt non- nulli, qui 340 Christi gregem infestare, et sor- didam perturbationem populo Dei propinare ag- gressi sunt.

B 19. Si crucem, lanceam, arundinem, et spon- giam, quibus deicidæ Judæi Dominum meum igno- minia affecerunt, et morti tradiderunt, tanquam salutis causas adoro et colo; cur non imagines, quæ ad Christi gloriam passionisque ejus me- moriam recto consilio a Christianis institutæ sunt, adoraverim? Si crucis effigiem ex quali- cunque materia fabricatam veneror, cur illius qui ei affixus fuit, crucisque vim salutiferam ostendit, imaginem non adoravero? Proh inhu- manitatem! Quod porro materiam ipsam non adorem, liquido constat. Soluta quippe crucis forma, ex ligno exempli gratia factæ, lignum in ignem projicio: itidem et imaginum mate- riam.

20. Quod autem non recens sit inventum, sed prisca Ecclesiæ traditio ut imagines fiant, et ado- rentur, ex Scripturæ Patrumque locis confertum examen numerosum accipe. Dominus in sacro- sancto secundum Matthæum Evangelio, tum di-

VARIÆ LECTIONES.

* In margine edit. Rom. hæc itidem apposita sunt, quæ lectionem aliam indicant: Εὗρηται καὶ, ἕως οὗ ὁ ἄγγριος καὶ ἀνήμερος Λέων ἔβρυξε, καὶ τὴν Χριστοῦ ἐτάραξε ποίμνην· Repertum quoque est (in quodam utriusque exemplari) donec Leo serus sæviusque rugiit, et Christi gregem conturbavit.

NOTÆ.

hicis his verbis illudit, Φασὶ τινες, ὅτι ἐπειδὴ τέλειος ἄνθρωπος ἐγένετο ἐκ Μαρίας τῆς ἀεὶ Παρθένου, διὰ τοῦτο ἄνθρωπον αὐτὸν ποιούμεν· Quia nonnulli di- cunt, eo quod homo perfectus ex Maria semper vir- gine exstitit, idcirco hominem ipsum facimus, καὶ διὰ τοῦτο ἐνηθρώπησεν, ἵνα τὸν ἀκατάληπτον, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, διὰ χειρῶν σου γράψαι θνη- θῆς· et ideo factus est homo, ut eum qui incom- prehensibilis est, manibus tuis posses pingere: unde is ulterius inferat: Οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ὁμοῖος τῷ Πα- τρὶ, οὐδὲ ζωοποιεῖ τοὺς νεκρούς. Non ergo similis est Patri, nec vivificat mortuos: ex his Nicephorus colligit Epiphaniem suam ex Docetarum, aut etiam ex Manichæorum caterva fuisse, qui naturam aliam in Christo non agnosceret præter divinam, quæ cum incomprehensa sit, coloribus delineari nequit. Hæc aliaque multis prosequitur Nicephorus, quæ dum attentius considero, opusculi hujus auctorem alium fuisse non suspicor præter Xenaiam, seu Philoxe- num, impurum illum Hierapolitanæ ecclesiæ præ- sulem, aut saltem quemdam alumnium ipsius; quippe quem gravissimi scriptores Manichæicæ potius, quam Monophysiticæ factioni addictum ferunt, et bellum adversus imagines sub Anastasio imp- movisse. Quia vero in genuina Epiphaniæ, quæ La- tine inter Hieronymianas superest, epistola ad Joannem Hierosolymitanum, fatetur se aliquando in ecclesia quadam Palæstinæ velum in foribus

C pendens scidisse, Christi aut sancti cujusdam habens imaginem, contra religionis nostræ leges; seque custodibus ejusdem loci consilium dedisse, ut pau- perem mortuum eo obvolverent: hinc nebulo, quicumque tandem ille sit, occasionem sumpsit in spuria epistola sua scribendi, non debere pro fo- ribus appendi vela, ἐν βήλοις θυρῶν, in quibus ima- gines ullæ Christi et sanctorum depictæ essent, imo oportere iisdem mortuos pauperes obvolvere et se- pelire. Εἶτα ὑποτίθεται τῷ βασιλεῖ, ὅπως τὰ βῆλα τὰ ἔχοντα τοιαύτην γράφην συλλέγοντα, εἰς ταφὴν τῶν πτωχῶν προχωρήσειεν. Atqui istæc gesserat Epi- phanius post mortem Theodosii Magni, nec pro- inde ūngi posset eum epistolam ad hunc impera- torem scripsisse, ut idem ab omnibus episcopis fieri præcipiret, quod ipse semel tantum, nec ante- hæc factitarat. Alia in his quæ supersunt fragmen- tis observare liceat, quibus auctor se Epiphanio recentiore prodit: quæ omnia R. admodum Pa- trem D. Anselmum Bandurium me accuratius ex- secuturum spero, in sua quam prælo parat, Nice- phori operum omnium editione. Quia vero constat Epiphanium non probasse imagines in Ecclesiis poni, postrema Joannis Damasceni responsio in primis est tenenda, ubi ait, orat. 1, quod a pa- cis et raro fit, vim legis in Ecclesia non habere. Alia videsis aet. 6 synodi septimæ col. 475 edit. Labb.

scipulos suos, tum eos quosque omnes, qui ad præscriptam ab illis vivendi normam, vitam instituerent, eorumque vestigia sequerentur, beatos prædicans, hæc pronuntiavit: « Vestri autem beati oculi qui vident, et aures vestræ quæ audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ et justî cupierunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ vos auditis, et non audierunt⁸⁷. » Nos itaque quantum per nos licet, videre cupimus. « Videmus enim tanquam in speculo et in ænigmate⁸⁸, » atque in imagine, et beati dicimur. Imaginem Deus ipse primus fecit, et imagines designavit. Nam hominem ad imaginem Dei condidit⁸⁹: quin etiam Abraham⁹⁰, Moyses⁹¹, et Isaias⁹², omnesque prophetæ imagines Dei conspexerunt, non autem ipsiusmet
B Rubus Genitricis Dei imago erat, ad quem dum Moyses accederet, dixit Deus: « Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim, in quo stas, terra sancta est⁹³. » Quod si locus, in quo Dei Genitricis imago perspecta a Moyse fuit, terra sancta est, quanto magis imago ipsa non modo sancta, sed dicere ausim, sancta sanctorum fuerit? Dominus, Phariseis quærentibus: « Quid ergo Moyses permisit dare libellum repudii, et dimittere uxorem⁹⁴? » respondit: « Quoniam ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras. Ab initio autem non fuit sic⁹⁵. » Ego perinde dico vobis Moysen ob duritiam cordis filiorum Israel, cum eos ad idolorum cultum propensiores cerneret, mandasse ne imagines facerent. Nunc autem res non ita se habet: divinæ siquidem lucis divitias assecuti, in petra tidaei firmi consistimus.

21. Audite quid dicat Dominus: Stulti et cæci, qui jurat in templo, jurat in illo, et in eo qui habitat in illo; et qui jurat in cælo, jurat in throno Dei, et in eo qui sedet super eum⁹⁶. » Consimili ratione qui jurat in imagine, jurat utique in eo, quem ipsa representat.

22. Quocirca quod tabernaculum, velum, arca, mensa, et omnia quæ in tabernaculo erant, imagines quoque, et formæ, atque opera manuum hominum fuerint, quæ ab universo Israel adorabantur; quod item sculpta Cherubim, Deo præcipiente **341** fabrefacta fuerint, satis superque a nobis est demonstratum. Ait enim Deus Moysi: « Vide, omnia facito secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte⁹⁷; » Paulum etiam apostolum testimonio comprobantem suo, jussisse Deum ut Israel manufacta imaginesque adoraret, audias velim: « Si enim esset, inquit, super terram, nec esset sacerdos, cum essent sacerdotes qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari et umbræ

μακαρίζων, καὶ σὺν αὐτοῖς πάντα τοὺς τῷ κανόνι αὐτῶν στοιχοῦντας, καὶ τοῖς ἰχνεσιν αὐτῶν ἐξακολουθοῦντας. « Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν. Ἀμή, γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. » Ἐπιποθοῦμεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἰδεῖν, ὡς ἰδεῖν δυνατόν. « Βλέπομεν γὰρ, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ, καὶ ἐν αἰνίγματι, » καὶ ἐν τῇ εἰκόνι, καὶ μακαριζόμεθα. Αὐτὸς ὁ Θεὸς πρῶτος ἐποίησεν εἰκόνα, καὶ ἔδειξεν εἰκόνας. Τὸν μὲν γὰρ πρῶτον ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησε, καὶ Ἀβραάμ, καὶ Μωϋσῆς, καὶ Ἡσαΐας, καὶ πάντες οἱ προφῆται, εἰκόνας εἶδον Θεοῦ, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ βᾶτος εἰκὼν ἦν τῆς Θεομήτορος, καὶ μέλλοντι τῷ Μωϋσῆ ταύτη προΐεναί, εἶπεν ὁ Θεός: « Ὑπόλυσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ἡ γὰρ γῆ ἐν ἣ ἔστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. » Εἰ οὖν γῆ ἐν ἣ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ὤφθη τῷ Μωϋσῆ, γῆ ἁγία ἐστίν, πόσῳ μᾶλλον αὕτη ἡ εἰκὼν; Οὐ μόνον γὰρ ἁγία, ἀλλὰ, τολμῶ λέγειν, καὶ ἁγίων ἁγία. Ὁ Κύριος ἐρωτήσασιν τοῖς Φαρισαίοις, « Τί οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα; » ἀπεκρίνατο: « Ὅτι Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολύσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. » Καγὼ λέγω ὑμῖν, ὅτι Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, εἰδὼς αὐτῶν τὸ πρὸς εἰδωλολατρείαν εὐόλισθον, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς μὴ ποιεῖν εἰκόνας. Νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως ἐστίν· ἐστήκαμεν γὰρ βεβαίως ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως, τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας πλουτήσαντες.

κα'. Ἀκούσατε τί φησιν ὁ Κύριος: « Μωροὶ καὶ τυφλοὶ, ὁ ὁμῶσας ἐν τῷ ναβῷ, ὁμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι αὐτόν· καὶ ὁ ὁμῶσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ. » Καὶ ὁ ὁμνύων ἐν τῇ εἰκόνι, ὁμνύει ἐν τῷ εἰκονιζομένῳ ὑπ' αὐτῆς.

κβ'. Ὅτι μὲν οὖν ἡ σκηνή, καὶ τὸ καταπέτασμα, καὶ ἡ κιβωτός, καὶ τράπεζα, καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ σκηνῇ, εἰκόνας ἦσαν, καὶ τύποι, καὶ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, ἅτινα προσεκυεῖτο ὑπὸ παντὸς Ἰσραὴλ: ἔτι δὲ καὶ τὰ Χερουβίμ τὰ γλυπτὰ, Θεοῦ προστάγματι κατεσκευασμένα, ἰκάνως ἀποδέδεικται. Φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῆ: « Ὅρα, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. » Ἀκουε καὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου μαρτυροῦντος, ὅτι χειροποίητα καὶ εἰκόνας προσεκύει Ἰσραὴλ, τοῦ Θεοῦ τοῦτο προστάξαντος: « Εἰ μὲν γὰρ ἦν, φησὶν, ἐπὶ γῆς, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων ἱερέων τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν νόμον τὰ δῶρα· οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων, καθὼς κε-

⁸⁷ Math. xiii, 16, 17. ⁸⁸ I Cor. xiii, 12. ⁸⁹ Gen. i, 27. ⁹⁰ Gen. xviii, 1. ⁹¹ Exod. xxxiii, 6. ⁹² Isa. vi, 1 seqq. ⁹³ Exod. iii, 5. ⁹⁴ Matth. xix, 7. ⁹⁵ ibid. 8. ⁹⁶ Matth. xxiii, 17-22. ⁹⁷ Exod. xxv, 40.

χρημάτισται Μωϋσῆς, μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκη-
νὴν. Ὅρα γάρ, φησὶ, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον τὸν
δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει· νῦν δὲ διαφορωτέρας τετύ-
χηκε λειτουργίας, ὅσῳ κρείττονός ἐστι διαθήκης με-
σίτης, ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέ-
τηται. Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν
δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. Μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς,
λέγει· Ἴδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ
συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον
Ἰούδα διαθήκην καινὴν· οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν
διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ἐν ἣ ἡμέρα ἐπιλαβο-
μένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ
γῆς Αἰγύπτου. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Ἐν τῷ λέγειν
καινὴν, πεπαλαίωσε τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιούμε-
νον, καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. Σκηνὴ γὰρ
κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ἣ ἡ τε λυχνία, καὶ ἡ τρά-
πεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται
ἁγία· μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα, σκηνὴ ἡ
λεγομένη Ἁγία ἁγίων, χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον,
καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περιεκαλυμμένην
πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ἣ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ
μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ
πλάκες τῆς διαθήκης· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς, Χερουβίμ
δύο κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον. » Καὶ πάλιν· « Οὐ
γὰρ εἰς χειροποίητα ἁγία εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς, ἀντί-
τυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. »
Καὶ μετ' ἕτερα· « Σκιάν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν
μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγ-
μάτων.

κγ'. Ὅρα ὅτι καὶ ὁ νόμος καὶ πάντα τὰ κατ' αὐ-
τὸν, πᾶσά τε ἡ καθ' ἡμᾶς λατρεία, χειροποίητά εἰσιν
ἁγία, δι' ὕλης προσάγοντα ἡμᾶς τῷ ἄϋλῳ Θεῷ. Καὶ
ὁ μὲν νόμος, καὶ πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον, σκιά-
γραφία τις ἦν τῆς μελλούσης εἰκόνας, τουτέστι τῆς
καθ' ἡμᾶς λατρείας· ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς λατρεία, εἰκὼν
τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα, ἡ
ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἄϋλος καὶ ἀχειροποίητος, καθὼς
φησιν ὁ αὐτὸς Θεὸς Ἀπόστολος· « Οὐ γὰρ ἔχομεν
ᾧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦ-
μεν, » ἥτις ἐστὶν ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, « ἥς τεχνίτης
καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. » Πάντα γὰρ τὰ τε κατὰ τὸν
νόμον, καὶ τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν λατρείαν, ἐκείνης
χάριν ἐγένοντο· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.
Ἄμήν.

A serviunt (15) celestium; sicut responsum est
Moysi, cum consummaret tabernaculum. Vide
enim, inquit, facito secundum exemplar quod tibi
ostensum est in monte. Nunc autem melius sorti-
tus est ministerium, quanto et melioris testamenti
mediator est, quod in melioribus promissionibus
sanctum est. Nam si illud prius culpa vacasset,
non utique secundi locus inquireretur. Vituperans
enim eos dicit: Ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et consummabo super domum Israel et super do-
mum Juda testamentum, quod pepigi (16) cum
patribus eorum in die, qua apprehendi manum eo-
rum, ut educerem eos de terra Ægypti¹⁶. »
Et post pauca: « Dicendo novam, vete-
ravimus prius. Quod autem antiquatur et senescit,
prope interitum est¹⁷. Habuit quidem prius justi-
ficationes culturæ et sanctum (17) sæculare. Ta-
bernaculum enim factum est primum, in quo erant
candelabra, et mensa et propositio panum, quæ
dicitur, sancta. Post velamentum autem secundum,
tabernaculum quod dicitur Sancta sanctorum, au-
reum habens thuribulum, et arcam testamenti cir-
cumtectam ex omni parte auro; in qua urna au-
rea habens manna, et virga Aaron, quæ frondue-
rat, et tabulæ testamenti. Super quæ erant Che-
rubim gloriæ obumbrantia propitiatorium¹⁸. » Et
rursum: « Non enim in manufacta sancta Jesus
introivit, exemplaria verorum, sed in ipsum cæl-
lum¹⁹. » Et post alia: « Umbram habens lex futuro-
rum bonorum, non ipsam imaginem rerum²⁰. »

23. Considera, tum legem, tum ea omnia quæ
lege præcepta sunt, quin et universum cultum (18)
nostrum manufacta sancta esse, quibus per mate-
riam, ad Deum, qui a materia procul remotus est,
ducimur: itemque legem et omnia quæ lege con-
stitutata sunt, adumbrationem quamdam fuisse
imaginis, hoc est, nostri cultus: cultum vero
nostrum, futurorum bonorum imaginem esse:
ipsas denique res, esse supremam illam Jerusalem,
quæ a materia immunis est, nec manufacta; quem-
admodum ipsemet Apostolus ait: « Non habemus
hic manentem civitatem, sed futuram inquiri-
mus²¹; » quæ est cælestis Jerusalem, « cujus ar-
tifex et conditor Deus²². » Omnia enim quæ vel se-
cundum legem, vel secundum cultum nostrum
fiunt, illius gratia constituta sunt. Ipsi Deo gloria
in sæcula sæculorum. Amen.

¹⁶ Hebr. viii, 4-9. ¹⁷ ibid. 15. ¹⁸ Hebr. ix, 1-5. ¹⁹ ibid. 24. ²⁰ Hebr. x, 1. ²¹ Hebr. xiii, 14.
²² Hebr. xi, 10.

NOTÆ.

(15) Vulg. int. *deserviunt*, Græcè λατρεύουσι, quod servilem quemdam cultum significat.

(16) Vulg. int. *feci*, ut in Bibliis Græcis ἐποίησα· at in textu Damasceni legitur διεθέμην.

(17) Græcè κοσμικόν, hoc est, *mundanum*, quod orbis imaginem exhiberet, ut tradunt Judæi.

(18) Græcè λατρεία. Spectat Damascenus ad hæc

verba Pauli, δικαιώματα λατρείας, quæ noster int. transtulit, *justificationes culturæ*, et proprie significat caeremonias et ritus quibus Deo cultus exhibetur. Vox quippe δικαίωμα, apud Hellenistas respondet Hebræo צדקה, adeoque ritus significat. Additumque λατρείας nomen cultum adoratio- nemque insinuare auctori nostro visum est.

342 *Priscorum probatorumque Patrum testimonia A* *Μαρτυρίαι παλαιῶν καὶ δοκίμων ἁγίων Πατέρων*
pro imaginibus. *περὶ εἰκόνων.*

S. Dionysii Areopagitæ, ex epistola ad Titum.

Τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἐκ τῆς
πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς.

Operæ pretium igitur, etc., cum Commentario
sancti Joannis Damasceni, ut in prima oratione.

Χρῆ τοιγαροῦν, κ. τ. ἐ. Vide ad calcem prioris
orationis.

Comment. Vide quomodo, etc.

Σχόλ. Ἴδε, ὡς ἔφη, κ. τ. ἐ.

Ejusdem, ex libro De divinis nominibus.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ θεῶν ὀνομάτων.

Hæc nos edocti sumus, etc., cum Comment.

Ταύτης καὶ ἡμεῖς, κ. τ. ἐ.

Ex ejusdem libro De Ecclesiæ hierarchia.

Σχόλ. Εἰ φιλανθρωπίας, κ. τ. ἐ.

Cæterum superiores, etc.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.

Comment. Quod si igitur, etc.

Ἄλλ' αἱ μὲν ὑπὲρ, κ. τ. ἐ.

Sancti Basilii, ex sermone in sanctum Barlaam marty-
rem, cujus initium est: « Primum quidem sancto-
rum mors. »

Σχόλ. Εἰ τοίνυν, κ. τ. ἐ.

Exsurgite nunc, etc.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν μακάριον
Βαρλαάμ τὸν μάρτυρα λόγου· οὗ ἡ ἀρχὴ·
Πρότερον μὲν τῶν ἁγίων οἱ θάνατοι.

Ejusdem, ex 30 capitibus ad Amphiloctium de Spi-
ritu sancto (cap. 18).

B *Ἀνάστητέ μοι νῦν, κ. τ. ἐ.*

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον τριάκοντα
κεφαλαίων, περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ
κεφαλαίου ιη'.

Quod ipsa quoque, etc.

Ὅτι βασιλεὺς λέγεται, κ. τ. ἐ.

Comment. Quod si Regis, etc.

Σχόλ. Εἰ ἡ εἰκὼν.

Sancti Basilii, ex sermone in sanctum Gordium
martyrem.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ εἰς Γόρδιον τὸν
μάρτυρα λόγου.

Lætantur populi lætitia, etc.

Εὐφραίνονται λαοὶ, κ. τ. ἐ.

Comment. Vide quomodo.

Σχόλ. Ὅρα, ὡς.

Ejusdem, ex eodem sermone in Gordium martyrem.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου τῷ
εἰς Γόρδιον τὸν μάρ.

Quemadmodum enim, etc.

Ὅσπερ γὰρ τῷ πυρὶ αὐτομάτως, κ. τ. ἐ.

Et sub finem hujus orationis.

Ἐπὶ τέλει τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Sicut enim solem, etc.

Ὡς γὰρ τὸν ἥλιον, κ. τ. ἐ.

Comment. Nec dubium.

Σχόλ. Δῆλον, ὡς.

In oratione in præstantissimos XL martyres hæc ait.

C *Καὶ ἐν τῷ λόγῳ δὲ τῷ εἰς τοὺς ὑπερτίμους τεσ-*
σάρακοντα μάρτυρας, ταῦτά φησιν.

Martyrum, etc.

Μαρτύρων, κ. τ. ἐ.

Comment. Cur ergo.

Σχόλ. Πῶς οὖν μετ' ὀλίγα φασκ.

Basilii.

Βασιλείου.

Agedum, etc.

Ἰσῦρο δὴ οὖν, κ. τ. ἐ.

Comment. Vides, etc.

Σχόλ. Ὁρᾶς, ὡς.

Rursum, mox subdit:

Πάλιν ἐχόμενα τοῦ λόγου.

Quæ enim, etc.

Ἐπεὶ καὶ πολέμων, κ. τ. ἐ.

Comment. Quibus obsecro, etc.

Σχόλ. Τί τούτων, κ. τ. ἐ.

Comment. Qua porro ratione.

Σχόλ. Πῶς οὐ μὴ ποθήσω.

Sancti Gregorii Nysseni, ex supplemento, sive ex
libro de structura hominis (cap. 4).

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης, ἐκ τοῦ
ἀναπληρωματικοῦ, τουτέστι περὶ κατασκευῆς
ἀνθρώπου (κεφ. δ').

Quemadmodum in hominum more, etc.

Ὅσπερ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, κ. τ. ἐ.

Ex ejusdem libri capite 5.

D *Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πέμπτου κεφαλαίου τῆς αὐτῆς*
πραγμασίας.

Porro divina pulchritudo, etc.

Τὴ δὲ θεῖον κάλλος, κ. τ. ἐ.

Comment. Animadvertite.

Σχόλ. Ὅρα, ὡς.

Ejusdem, ex oratione Constantinopoli habita de
Filii et Spiritus sancti divinitate; ubi et de Abra-
hama, orat. 41, cujus initium est: « Simile quid
contingit iis, etc.

Τοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ λόγου ρηθέντος ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει, περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος,
καὶ εἰς τὸν Ἀβραάμ· λόγος μα', οὗ ἡ ἀρχὴ·
Ὅλον τι πάσχουσιν.

Dehinc vinculis, etc.

Ἐντεῦθεν δεσμοῖς, κ. τ. ἐ.

Ex expositione sancti Joannis Chrysostomi in Episto-
lam ad Hebræos.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῆς
ἐρμηγείας τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς.

Ac prius quidem etc.

Καὶ πῶς εἰκὼν τοῦ δευτέρου τὸ πρῶτον, κ. τ. ἐ.

VARIÆ LECTIONES.

* Omissa est narratio de Abgaro, quam tamen Zinuts addit.

Λεοντίου Νεαπόλεως τῆς Κύπρου, ἐκ τοῦ κατὰ Λεοντίου Νεαπόλεως τῆς Κύπρου, ἐκ τοῦ κατὰ Ἀ
 Ἰουδαίων λόγου, περὶ τοῦ προσκυνεῖν τῷ
 σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ταῖς εἰκόσι τῶν ἁγίων,
 καὶ ἀλλήλοισι καὶ περὶ τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων.

Ἐὰν ἐμοὶ ἐγκαλῆς, κ. τ. ἐ.

Σχόλ. Οὗτος πιστός, κ. τ. ἐ.

Καὶ πάλιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ. Ἐπεὶ καὶ κ. τ. ἐ.

Σχόλ. Οὗτος.

Σευηριανοῦ [ἐπισκόπου Γαβάλων], ἀπὸ λόγου,
 τοῦ εἰς τὰ ἐγκαίγια τοῦ σταυροῦ.

Πῶς ἡ εἰκὼν, κ. τ. ἐ.

Σχόλ. Σύνες, ὡς διὰ.

Ἵτι δὲ οὐ καινὸν ἐφεύρεμα τὸ τῶν, κ. τ. ἐ.

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου,
 οὕτως αὐτολεξεὶ γέγραπται.

Ἠγάπα δὲ, ὁ μακάριος Ἰωάννης, κ. τ. ἐ.

Ἐν τῷ τῆς ὁσίας Εὐπραξίας Βίῳ, τὸν Δεσποτικόν,
 κ. τ. ἐ.

Ἐν τῷ τῆς ὁσίας Μαρίας Βίῳ τῆς Αἰγυπτίας,
 κ. τ. ἐ.

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι Παλαιᾶς
 καὶ Καινῆς εἰς νομοθέτης, καὶ εἰς τὸ ἔνδυμα
 τοῦ ἱερέως.

« Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν, εὐ-
 τεθείας πεπληρωμένην· εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰ-
 κόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων στίφη. Εἶδον πατούμενα
 βαρβάρων φῦλα, καὶ τὸν Δαβὶδ ἀληθεύοντα· Κύριε,
 ἐν τῇ πόλει σου εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις. »

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς παραβολῆς C
 τοῦ σάβρου.

« Ἐνδυμα βασιλικὸν ἐὰν ὑβρίσης, οὐ τὸν ἐνδεδυ-
 μένον ὑβρίζει; οὐκ οἶδας ὅτι, ἐὰν εἰκόνα βασιλέως
 ὑβρίσης, εἰς τὸ πρωτότυπον, τῆς ἀξίας φέρεις τὴν
 ὑβριν; οὐκ οἶδας ὅτι, ἐὰν τις εἰκόνα τὴν ἀπὸ ξύλου
 καὶ ἀνδριάντος χαλκοῦ κατασύρη, οὐχ ὡς εἰς ἄψυχον
 ὑλὴν τολμήσας κρίνεται, ἀλλ' ὡς κατὰ βασιλέως
 κεκρημένος τῇ ὑβρει; Εἰκόνα δὲ ὅπως βασιλέως φέ-
 ρουσα, τὴν ἑαυτῆς ὑβριν εἰς βασιλέα ἀνάγει. »

Τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ
 εἰς Μελέτιον ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας καὶ μάρ-
 τυρα λόγου, καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν συν-
 ελθόντων, οὗ ἡ ἀρχή· « Πανταχοῦ τῆς ἱερᾶς
 ταύτης ἀγέλης περιφέρων τοὺς ὀφθαλμοὺς. » D
 Καὶ μετὰ βραχέα·

« Καὶ ἦν εὐτεθείας διδασκαλία τὸ γινόμενον· συν-
 εχῶς γὰρ ἀναγκαζόμενοι τῆς προσηγορίας ἐκείνης
 μεμνήσθαι, καὶ τὸν ἅγιον ἔχειν ἐπὶ ψυχῆς, παντὸς
 ἀλόγου πάθους καὶ λογισμοῦ φυγαδευτήριον εἶχον τὸ
 ὄνομα· καὶ οὕτω πολὺ γέγονε τοῦτο, πανταχοῦ, καὶ
 ἐν ἀμφοδῶ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν ἀγροῖς τοῦτω πάν-
 τοθεν περιηγεῖσθαι τῷ ὀνόματι. Οὐ πρὸς τὸ ὄνομα
 δὲ τοσοῦτον ἐπάθετε πόθον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς
 αὐτὸν τοῦ σώματος πᾶν τύπον. Ὅπερ οὖν ἐν ὀνόμα-
 σιν ἐποιήσατε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἐπράξατε
 τῆς ἐκείνου. Καὶ γὰρ ἐν δακτυλίῳ σφενδόναις, καὶ

Leontii Neapolis in Cypro episcopi, e libro Contra
 Judaeos; quod Christi crucem et imagines, ac
 sese mutuo adorare liceat; necnon de sanctorum
 reliquiis.

Quod si mihi, etc.

Comment. Quod si ex, etc.

Rursum ex eodem Leontio. Quandoquidem, etc.

Comment. Annon, etc.

343 Severiani [Gabalorum episcopi] ex sermone in
 dedicationem crucis.

Quoniam pacto, etc.

Comment. Advertis quid, etc.

Quod autem nova non sit, etc.

Ex vita sancti Joannis Chrysostomi, in qua haec ad
 verbum scripta sunt.

Beatus Joannes epistolas, etc.

In Vita sanctae Eupraxiae scriptum est, etc.

In Vita sanctae Mariae Aegyptiacae, etc.

Ex sermone sancti Joannis Chrysostomi: Quod Veteris
 et Novi Testamenti unus auctor sit; et in sacerdo-
 tis indumentum.

« Ego quidem pictura quoque delectatus sum,
 quae fusili cera confecta sit, modo pietatem prae-
 se ferat. In imagine siquidem angelum vidi bar-
 barorum agmina profligantem. Vidi proculcatas
 barbarorum nationes, et Davidem dicentem: In
 civitate tua imaginem eorum ad nihilum redi-
 gas. »

Ejusdem, ex enarratione in parabolam seminis.

« Quod indigne imperatoris indumentum tracta-
 veris, nonne perinde imperatori injuriam irro-
 gas? An ignoras te, si in imperatoris imaginem
 contumeliosus existas, in eummet quem ipsa
 repraesentat, te injuriosum fieri? Nescis illum
 condemnari, qui ex lignea aut aerea statua ima-
 ginem dejecerit? non velut in materiam inani-
 mem procax fuerit, sed quia ignominia asperserit
 imaginem. Quoniam imperatoris effigiem gerit,
 illatam sibi contumeliam ad imperatorem ipsummet
 transfert. »

Ejusdem sancti Joannis Chrysostomi, ex sermone
 in sanctum Meletium Antiochiaepiscopum et
 martyrem; et de animi promptitudine illorum qui
 convenerant: cujus initium est: « Quoquo versus
 in sanctum huncce gregem oculos circumferens. » D
 Et post pauca:

« Atqui ipsa res gesta pietatis documentum erat.
 Nam cum assidue cogerentur appellationis illius
 meminisse, sanctamque illum animo versare, ip-
 sum nomen, ceu quoddam omnis a ratione ab-
 horrentis affectus et cogitationis amuletum, tene-
 bant. Atque eo res progressa est, ut passim in bi-
 viis, in foro, et in agris, hoc undique nomine
 euncta personarent. Neque vero erga praestantis-
 simum nomen solum, verum etiam erga ipsam
 corporis effigiem studium observantiamque vestram
 ostendebatis. Quod igitur in ejus nomen fecistis,

idem in imaginem præstitit. Nam multi in annulorum palis, in poculis, in phialis, in cubiculorum parietibus, ac demum omnibus in locis imaginem illius cælaverunt: ut non solum sanctum illud audirent nomen, sed et expressam quoque effigiem intuerentur. »

Ejusdem, de prodicione Judæ, de Pascha, de sacramentorum traditione, quodque injuriarum meminisse non oporteat.

« Quemadmodum pictores in tabella, tum undequaque lineas ducunt, tum umbras exprimunt, tum rei veritatem, adhibita colorum varietate, subjiciunt; ita et Christus fecit. »

344 *Sancti Ambrosii Mediolanensium episcopi, ex epistola ad universam Italiam.*

« Tertia autem nocte jam corpore inedia confecto et fatiscente propter jejunium, mihi nequaquam dormienti, sed in mentis excessu constituto, conspiciendi fuerunt, cum persona quadam quæ beato Paulo similis prorsus videbatur: quemadmodum ejus effigies in imaginibus, efformata perspicue declarat. »

Sancti Maximi philosophi et confessoris, ex his quæ inter ipsum et Theodosium episcopum gesta sunt.

« Illis itaque peractis surrexerunt omnes cum gaudio et lacrymis, positisque genibus oraverunt; atque eorum singuli sancta Evangelia, pretiosam crucem, et Jesu Christi Salvatoris, sanctæque Dei Genitricis, quæ illum peperit, imaginem deosculati sunt, ad molis manibus, pro eorum quæ interlocuti fuerant, confirmatione.

Ex sermone sanctissimi beatissimique Anastasii archiepiscopi (Antiochiæ) Theopolis, de Sabbato, ad Simonem episcopum Bostrensem.

« Nam sicut absente quidem imperatore, ejus loco imago ipsius adoratur; eo autem presente, supervacaneum est, primigenio exemplari relicto, imaginem venerari. Nequaquam tamen, ex eo quod illa tunc non adoratur, quia adest ille ejus gratia venerabilis erat, eam idcirco inhoneste habere liceret. » *Et quibusdam interjectis:* « Nam sicut ille qui in imperatoris imaginem debacchatur, ultrices pœnas luit, perinde ac si vere imperatorem ipsum injuriis affectisset; tametsi imago nihil sit aliud quam lignum et colores admista ceræ et coagmentata: ad eundem modum quicumque ejuspiam imagini contumeliam irrogat, hanc utique injuriam infert illi ejus est effigies. »

Ex Prælo S. P. N. Sophronii archiepiscopi Hierosolymorum.

« Narrabat Theodorus, etc. » *In fine articuli:*

A ἐκπόμασι, καὶ φιάλαις, καὶ ἐν θαλαμῶν τοίχοις, καὶ πανταχοῦ τὴν εἰκόνα τὴν ἐκείνην ἐχάραξαν πολλοί· ὡς μὴ μόνον ἀκούειν τῆς ἁγίας προσηγορίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ὄρᾶν αὐτοῦ πανταχοῦ τοῦ σώματος τὸν τύπον, καὶ διπλὴν τινα τῆς ἀποδημίας ἔχειν τὴν παραμυθίαν. »

Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, καὶ εἰς τὸ Πάσχα, καὶ εἰς παράδοσιν τῶν μυστηρίων, καὶ περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν.

Καθάπερ γὰρ οἱ ζωγράφοι ἐν αὐτῷ τῷ πίνακι καὶ τὰς γραμμὰς περιέχουσι, καὶ σκιογραφοῦσι, καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν χρωμάτων ἐπιτιθέασιν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν. »

B *Τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων, ἐκ τῆς πρὸς πᾶσαν Ἰταλίαν ἐπιστολῆς.*

« Τῇ νυκτὶ δὲ τῇ τρίτῃ ἐκ νηστείας μοι ἤδη καταπεπονημένου σώματος, οὐ καθεύδοντι, ἀλλ' ἐν ἐκστάσει ὄντι, μετὰ τινος προσώπου μοι κατεφάνησαν, ὃ προσεῖρκει τῷ μακαρίῳ Παύλῳ τῷ ἀποστόλῳ, αὐτῆς τῆς ἐν εἰκόσι γραφῆς τὸν αὐτοῦ χαρακτήρα διδασκούσης σαφῶς. »

C *Μαξιμόν (19) τοῦ φιλοσόφου καὶ ὁμολογητοῦ, ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ πεπραγμένων, μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ Θεοδοσίου ἐπισκόπου.*

« Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀνέστησαν πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων, ἔβαλον μετάνοιαν, καὶ εὐχὴ γέγονε, καὶ ἕκαστος αὐτῶν τὰ ἅγια Εὐαγγέλια, καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς Δεσποίνης ἡμῶν τῆς αὐτὸν τεκούσης παναγίας Θεοτόκου, ἥσπασαντο, τεθεικότες καὶ τὰς ἰδίας χεῖρας, ἐπὶ βεβαιώσει τῶν λαληθέντων. »

Τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεοπόλεως, καὶ πατριάρχου Ἀναστασίου, περὶ Σαββάτου· καὶ πρὸς Συμεῶν ἐπίσκοπον Βόστρης.

« Ὅσπερ γὰρ ἀπόντος μὲν βασιλέως, ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ προσκυνεῖται, παρόντος δὲ λοιπὸν αὐτοῦ, περιττὸν καταλιπόντα τὸν πρωτότυπον, προσκυνεῖν τὴν εἰκόνα· οὐ μὴν, ἐπεὶ μὴ προσκυνεῖται διὰ τὸ παρεῖναι τὸν δι' ὃν προσκυνεῖται, ἀτιμάζεσθαι οὐκ ἔδει. » *Καὶ μετ' ὀλίγα:* « Ὅσπερ γὰρ ὁ παροινῶν εἰκὼν βασιλέως, τιμωρίαν ὑφίσταται, ὡς αὐτόχρημα βασιλέα ἀτιμάσας, καίτοι τῆς εἰκόνης οὐδὲν ἕτερον οὐσης, ἢ ξύλον καὶ χρώματα κηρῶ μεμιγμένα καὶ κεκραμένα, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ τὸν τύπον τοῦδε τινος ἀτιμάζων, εἰς αὐτὸ ἐκείνο οὗ τύπος ἐστίν, ἀναφέρει τὴν ὕβριν. »

Ἐκ τοῦ Λειμωνίου τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων.

« Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος, » κ. τ. ε. *et in fine*

NOTE.

(19) S. Maximi Acta edita fuerunt Combefisio nostro ejusque operibus præfixa, quæ vero hic narrantur leguntur, tom. II, n. 18.

articuli, « Οἶδα. Ἰσθὺν τὸν ἐμὸν ποιητὴν ἐπιώρκη-
σα· σοῦ δὲ οὐκ ἀκούω. »

Σχόλ. Ὁρᾷς, ὅτι.

Πολλῶν τοίνυν, κ. τ. ἔ.

Εἰ τις εἰσέλθοι, κ. τ. ἔ.

Λιθὸν δὲ δυνάμεθα, κ. τ. ἔ.

A « Non ignoro. Cæterum factorem meum pejeravi
tibi vero non ausculto. »

Comment. Vides quod, etc.

Cum itaque multi, etc.

Quod si quis domum, etc.

Obsecramus itaque, etc.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑΒΑΛΛΟΝΤΑΣ ΤΑΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ.

S. JOANNIS DAMASCENI

ORATIO III

ADVERSUS EOS QUI SACRAS IMAGINES ABJICIUNT.

α'. Ἔθος ἐστὶ τῷ πονηρῷ καὶ ἀρχεκάκῳ ὄφει, τῷ
διαβόλῳ φημί, πολυτρόπως πολεμεῖν τῷ κατ' εἰκόνα
θεοῦ πλαστουργηθέντι ἀνθρώπῳ καὶ διὰ τῶν ἐναν-
τίων τὸν αὐτοῦ κατεργάζεσθαι θάνατον. Εὐθύς μὲν
γὰρ ἐν ἀρχῇ, ἐλπίδα καὶ ἐπιθυμίαν θεώσεως αὐτῷ
ἔσπειρε, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν τῶν ἀλόγων κατήγαγε
θάνατον. Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ αἰσχροῖς καὶ ἀλόγοις
ἡδοναῖς πολλάκις αὐτὸν ἐδελέασε· πόσον δὲ τὸ δι-
αμετρον, θεώσεως καὶ ἀλόγου ἐπιθυμίας; Ποτὲ μὲν,
εἰς ἀθεότητα ἤγαγε, καθὼς φησὶν ὁ Θεοπάτωρ
Δαβὶδ· « Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, Οὐκ ἔστι
θεός· » ποτὲ δὲ, εἰς πολυθεΐαν· καὶ ποτὲ μὲν, μηδὲ
τῷ φύσει προσκυνεῖν Θεῷ ἔπεισε, ποτὲ δὲ δαίμοσιν.
Ἔτι δὲ καὶ οὐρανῷ τε καὶ γῆ, ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ
ἀστράσι, καὶ τῇ λοιπῇ κτίσει, μέχρι κνωδάκων καὶ
ἔρπετων προσκυνεῖν παρεσκεύασεν. Ὁμοίως γάρ
ἐστὶ χαλεπὸν, καὶ τὸ τοῖς τιμίαις τὴν ὀφειλομένην
μὴ προσάγειν τιμὴν, καὶ τοῖς ἀτίμοις τὴν μὴ προσ-
ήκουσαν προσάπτειν δόξαν¹. Ἡ δὲ ἀλήθεια μέσην
ὁδὸν βαδίζουσα, πάντα ἀπαρνεῖται τὰ ἄτοπα· [« καὶ
οὐκ ἀσχετὸν εἶνα Θεὸν ὁμολογεῖν, μίαν φύσιν ἐν τρισὶν
ὑποστάσεσι, Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι·
τὴν δὲ κακίαν, οὐκ οὐσίαν, ἀλλὰ συμβεβηκὸς φησὶν,
ἐννοϊάν τινα, καὶ λόγον, καὶ πρᾶξιν παρὰ τὸν νόμον
τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ ἐννοεῖσθαι, καὶ λέγεσθαι, καὶ πράτ-
τεσθαι, τὴν ὑπαρξίν ἔχουσαν, καὶ ἅμα τῷ παύσα-
σθαι ἀφανιζομένην. Ἔτι δὲ καὶ τὸν ἕνα τῆς ἀγίας
Τριάδος τὸν Χριστὸν, δύο φύσεις κηρύττει, καὶ μίαν
ὑπόστασιν.] Ἄλλ' ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς, καὶ τῆς
σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων πολέμιος, ὁ ποτὲ δαίμόνων

B Ea est serpentis improbi omniumque malorum
architecti, diaboli scilicet, consuetudo, ut ad ima-
ginem Dei formatum hominem nullis non oppu-
gnet modis, quo mortem ipsi contrariis artibus
inferat. Statim quippe in ipso met rerum exordio
spem illi cupiditatemque divinitatis comparandæ
inspiravit, per quam in brutorum animantium
mortem ipsum pertraxit: quiri sæpius etiam turpi-
bus illum, belluinisque voluptatibus illexit. Proh
immanem distantiam **345** divinitatem inter, bel-
luinamque libidinem! Aliquando quidem eo illum
adduxit, ut Deum abnegaret. Ait enim Dei parens
David: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus*.
Tum vero, ut plures deos coleret; atque inter-
dum, ut ne quidem illi, qui suapte natura Deus est
procideret, persuasit; interdum ut dæmones ipsos
adoraret, tum etiam ut cælum et terram, solem et
lunam, et stellas, omnem denique creaturam, ne-
quaquam exceptis animantibus ac reptilibus. Ne-
que enim dissimilis flagitii est, honorem illis, quæ
eo digna sunt, negare, atque nullius prelii rebus,
minime convenientem immodicamque gloriam. At
veritas, media incedens via, absurda quæque re-
probat, [docetque, ut Deum unum consteamur;
naturam unam in tribus personis, Patre et Filio et
Spiritu sancto: malum autem essentiam substan-
tiamve non esse, sed accidens merum, puta cogi-
tationem quamdam, sermonemque et actionem di-
vinæ legi contrariam, nec nisi in eo quod cogita-
ur, dicitur et agitur, habens ut existat, et simul

¹ Psal. III, 1.

VARIE LECTIONES.

¹ Colb. τὴν. « Hæc adduntur in eod. Colb. forsam necessaria non videbuntur.